

FRITZ VALJAVEC ȘI ROMÂNIA (1939, 1941)

Stelian Mândruț, Ottmar Trașcă

Institutul de Istorie „George Barițiu”, Cluj-Napoca

În cursul primului deceniu interbelic al secolului XX, Germania manifestase o atenție deosebită pe tărâm cultural-științific față de statele nou apărute în centrul și sud-estul continentului. Catedrele de profil înființate în cadrul instituțiilor de învățământ superior și centrele de studii statuate instituțional au deținut un loc/rol bine definit în cercetarea interdisciplinară, pe baza cooperării internaționale, în zona istorico-geografică menționată¹. Contribuția dezvoltată gradat în studierea trecutului și prezentului comunității germane fusese motivată politic printr-un intens sprijin financiar oficial. Seria de interese specifice în abordarea etnografiei/folclorului, lingvisticii/literaturii, geografiei/istoriei ariei respective au însemnat pretexte voalate pentru gestionarea elementelor de sorginte geostrategică. Faze evolutive manifestate ciclic acum au constat din sublinierea conștiinței existenței și influenței „germanității” (Volks-und Kulturbodenforschung), limitată inițial teritorial până în 1935 și extinsă spațial ulterior, odată cu implicarea autorităților după anul 1939, prin instrumentalizarea trecutului de către propaganda celui de-al III-lea Reich într-un tip de discurs interpretativ modificat și practicat de pe poziția hegemonismului științific. Antinomia evidentă în plan conceptual-metodologic prin analiza coroborată a germanității și „națiunii/statului” fusese generată de însăși dualitatea componente politice și științifice². Problematika tratată se referea în directă măsură la istoria Germaniei și a comunităților etnice ființând în exteriorul granițelor sale, cu prioritate față de extremitatea sud-estic europeană, în ideea cuantificării înrâuririi creatorare a culturii și civilizației germane în spațiu și timp.

---

¹ Mathias Beer, Wege zur Historisierung der Südostforschungen. Voraussetzungen, Ansätze, Themenfelder, în *Südostforschung im Schatten des Dritten Reiches. Institutionen-Inhalte-Personen*. Herausgegeben von Mathias Beer, Gerhard Seewann. München, 2004, p. 28; Edgar Hösch, *Südostforschung vor und nach 1945. Eine historiographische Herausforderung*, în *Südostforschung im Schatten des Dritten Reiches. Institutionen-Inhalte-Personen*, p. 276.

² Mathias Beer, *op. cit.*, p. 15; Willi Oberkrome, *Regionalismus und Historische „Volkstumforschung”. 1890-1960*, în *Südostforschung im Schatten des Dritten Reiches. Institutionen-Inhalte-Personen*, p. 39.

În acest context, institutul de cercetare fondat la München în vara anului 1930³ a avut menirea să acrediteze preocuparea aparte față de germanitatea compactă din centrul și sud-estul continentului. Südost-Institut dobândise treptat un prestigiu marcant prin seria de lucrări de istorie medie/modernă/contemporană elaborate monografic despre țările din regiune și îndeosebi Balcani. După 1935 s-a amplificat procesul de mobilizare și propagare a germanității în spiritul științei militante (kämpfende Wissenschaft) prin extinderea acțiunii de difuzare a valorilor culturale în varianta rețelei formate din corpul de specialiști, biblioteci și reviste de profil. Demersul ajunsese la un nivel înalt la mijlocul deceniului patru interbelic, fiind profitabil augmentat datorită implicării unui tânăr specialist istoric, Fritz Valjavec⁴.

O serie de factori, precum originea sa șvăbească dunăreană, sentimentul apartenenței la mediul rural, multiethnicismul/plurilingvismul și modalitățile de viață și cultură deprinse ca atare, preocuparea față de istorie, stabilită ca viitoare materie de studiu deja în cadrul liceului german din Budapesta, au concurat ca elevul Valjavec să perceapă conceptul de identitate etnică ca pe un motiv temeinic în cercetarea existenței germanității în spațiu și timp. Rolul jucat de savantul Jakob Bleyer în orientarea capacităților sale intelectuale pe teren științific și militant a însemnat un firesc îndemn spre frecventarea Universității din capitala Bavariei și continua publicare de articole tematice în reviste de profil. Anii studenției (1930-1934) au avut serioase repercusiuni asupra personalității sale în formare atât datorită suitei de încercări exersate pe subiectul expansiunii influenței germane în sud-estul Europei, cât și prin contribuția dezvoltată în calitate de membru extern (1931) al Institutului de specialitate, la modificarea opticii interpretative privind situarea „germanității” într-o extinsă arie înrâuritoare. Gradata sa ascensiune meritocratică se datorase acum însușirilor proprii și unui sistem de relații sociale exploatat în avantajul aprofundării științifice a germanității, fără a se neglija ingerința coercitivă a datului politic ca urmare a instaurării regimului nazist. Chestiunea „pactului” încheiat de F. Valjavec cu sistemul – controversă dezbătută în istoriografia germană actuală –, reprezentase un caz aparte pentru cetățeanul având pașaport iugoslav, venit așadar din exteriorul lumii germane și beneficiind astfel de un alt orizont mental; chiar dacă rezultatele cercetărilor proprii cunoscute mediului academic fuseseră certificate de excelența teză de doctorat tratând despre figura iluministului Karl Gottlieb von Windisch (1936)⁵. În calitate de referent de

³ Fritz Valjavec, *Fünfundzwanzig Jahre Südost-Institut. 1930-1955*, în „Südost-Forschungen”, 15, 1956, p.3; Gerhard Seewann, *Das Südost-Institut. 1930-1960*, în *Südostforschung im Schatten des Dritten Reiches. Institutionen-Inhalte-Personen*, p. 30-31, 49-50.

⁴ Detalii despre viață și activitate (1909-1960), vezi în *Südostforschung im Schatten des Dritten Reiches. Institutionen-Inhalte-Personen*, în special: Norbert Spannenberger, *Vom volksdeutschen Nachwuchswissenschaftler zum Protagonisten national-sozialistischer Südosteuropapolitik. Fritz Valjavec im Spiegel seiner Korrespondenz. Zwischen Anpassung und Selbstbehauptung*, p. 237-256; Krista Zach, *Friedrich Valjavec nach seinen privaten tagebuchartigen Aufzeichnungen*, p. 257-274.

⁵ Fritz Valjavec, *Karl Gottlieb von Windisch. Das Lebensbild eines süddeutschen Bürgers der Aufklärungszeit*. München, 1936.

presă pentru România și Serbia la Secția de relații externe a Academiei Germane din München, dar și de membru definitiv la Südost-Institut, Valjavec acceptase burse de documentare privind germanitatea circumscrisă temei stipulate (*Die südostdeutsche Städte im Zeitalter des erwachenden Nationalbewusstseins. 1780-1914*), extinsă ulterior până la anul 1918 sub un titlu modificat. În paralel efectuase deplasări de studiu în Ungaria și România (1934-1937), considerate ca un prilej oportun de sondare a pulsului istoriografiilor respective și de contactare a numeroși specialiști germani, maghiari și români, figuri marcante ale lumii universitare, lideri de instituții, personalități spirituale, în interesul lărgirii unor raporturi de colaborare mutuală. Informații edite pledează pentru cercetări efectuate acum în arhive (Cluj, București), menite să definitiveze teza de doctorat și prelimineze lucrarea de habilitare, cu accent pe lunile septembrie-octombrie 1937, în preajma alegerilor parlamentare, prilej binevenit de a întâlni și personaje ale vieții politice autohtone. Intențiile sale științifice despre problematica *Relațiilor Principatelor Române cu Germania între anii 1817-1866*, cu accent pe analiza impactului coloniștilor germani stabiliți în importante centre urbane românești, au fost reluate continuu în ani (1938 și martie-aprilie, decembrie 1939) cu privire la anumite stații de studiu (București, Craiova, Cluj, Iași etc.)⁶

Sarcina asumată de F. Valjavec în toamna anului 1935 de coordonare a activității tipografice a institutului și fondarea unui periodic, „organ al disputei științifice la obiect și al conlucrării între popoare”, cu menirea să capteze și concentreze atenția specialiștilor din sud-estul continentului asupra germanității, fusese validată de revista „Südostdeutsche Forschungen” (1936)⁷. Publicația era redactată într-un spirit obiectiv, îngăduit într-o „lume a naționalismelor exacerbate”, pentru studierea germanității într-o delimitată arie europeană, modificabilă prin implicarea altor culturi și favorizând manifestarea dialogului profesional între cercetători din variate domenii (etnografie, geografie, istorice, lingvistică, literatură, politică etc.). Rocada survenită în 1939/1940 prin subordonarea instituției müncheneze unei structuri universitare de expresie geopolitică de la Berlin și schimbarea titlaturii publicației („Südost-Forschungen”) afectaseră conținutul științific al revistei, în sensul că studiul limitat al germanității cedase teren analizei detaliate a sud-estului continental. Faptul condusesese gradat la politizarea conținutului articolelor și studiilor elaborate acum sub formă de

⁶ Arhiva personală Fritz Valjavec, păstrată inițial la Südost-Institut din München până la strămutarea sa la Arhiva Centrală din capitala Bavariei, include în acest sens o bogată corespondență cu specialiștii români de la Cluj: V. L. Bologa, 3/11, 22/12/1938, 3/1, 7/2, 12/4, 13/5/1939; I. Lupaș, 28/10, 1/11/1937, 31/1, 4/2/1939; I. Moga, 1/2/1939; C. Petranu, 1/11, 19/11, 22/12/1938, 3/1, 7/2, 12/4, 13/5/1939; S. Pușcariu, 29/4/1939; L. Someșan, 10/4, 20/5, 25/5/1939; R. Vuia, 15/4/1939; București: I. Bărbulescu, 5/10, 22/11, 30/11/1939; C. C. Giurescu, 31/1/1939; P. P. Panaitescu, 24/8, 19/9, 30/9, 13/10, 25/11/1939; Iași: Gh. Duzinchievici, 10/2, 22/2/1939; G. Pascu, 19/4, 14/9/1939; Vezi și Karl Nehring, *Der Briefwechsel von Fritz Valjavec. 1934-1950. Personen und Institutionen*, în „Südost-Forschungen”, 53, 1994, p. 323-354.

⁷ Vezi articolul semnat de Fritz Valjavec și intitulat *Wege und Wandlungen deutscher Forschung*, „Südostdeutsche Forschungen”, 1, 1936, p. 1-14.

informări pentru aparatul de partid și de consiliere privind componenta „etnico-rasială”, sugerând explicit că atât instituția, cât și periodicul aferent deveniseră total dependente de puterea național-socialistă⁸.

Persoana și personalitatea istoricului culturii F. Valjavec fusese așadar validată de menționata teză de doctorat (1936), dezvoltată în lucrarea de habilitare susținută în 1938 și publicată în 1940 (*Der deutsche Kultureinfluss im nahen Südosten. Unter besonderer Berücksichtigung Ungarns*), de calitatea administrativă avută la institut („Geschäftsführer”, 1937), confirmând propria evoluția meritocratică întreținută în strădania de comensurare a influenței culturii germane în zonă, inclusiv Balcanii. Docentul privat de la Universitatea din München fusese nevoit să-și demonstreze competența și în etapa berlineză a existenței și acțiunii desfășurate din 1940, atât prin conducerea departamentului de resort din cadrul Institutului german de științe externe (DAI), ținerea prelegerilor despre istoria popoarelor și statelor sud-est europene, și diriguirea catedrei de profil la Școala superioară de științe politice și externe (Hochschule für Politik und Auslandshochschule), nou creată la Universitatea din capitala Germaniei. Organizator meticolos, F. Valjavec își asuma pe mai departe funcția de director adjunct al institutului de la München, efectuând naveta săptămânală între cele două sedii de activitate intelectuală, și se manifesta continuu interesat de formarea a noi tineri specialiști în cercetarea spațiului sud-est european.

Prezența profesorului Fritz Valjavec în România este strâns legată de operațiunile de natură informativă întreprinse de SD în străinătate. Este îndeobște cunoscut faptul că odată cu izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial, activitatea desfășurată de serviciile germane de profil în exterior a sporit vertiginos, drept consecință a multiplelor necesități politice, economice și militare impuse de condițiile de război. Întrucât la data respectivă Abwehrul reprezenta principalul serviciu de informații al celui de-al III-lea Reich, nou creatul RSHA-Serviciul Central de Siguranță al Reichului – aflat în competiție acerbă cu organizația condusă de amiralul Wilhelm Canaris – a trecut la edificarea propriei sale rețele de specialitate. Un prim pas în vederea atingerii acestui scop l-a reprezentat emiterea de către ministrul de Externe Joachim von Ribbentrop, la 26.10.1939, a unei decizii care oferea RSHA posibilitatea de a-și încadra reprezentanții – sub acoperire diplomatică – în cadrul misiunilor germane din exterior, sub titulatura de „Sonderbeauftragten der Sicherheitspolizei und des SD – Însărcinați speciali ai Poliției de Siguranță și al SD”⁹. Dat fiind faptul că în virtutea dispoziției emise de

⁸ Karl Nehring, *Zu den Anfängen der Südost-Forschungen*, „Südost-Forschungen”, 50, 1991, p. 4-7; Michael Fahlbusch, *Im Dienste des Deutschtums in Südosteuropa: Ethnopolitische Berater als Tathelfer für Verbrechen gegen die Menschlichkeit*, în *Südosteuropa im Schatten des Dritten Reiches. Institutionen-Inhalte-Personen*, p. 207.

⁹ Pentru decizia din 26.10.1939 emisă de ministrul de Externe Joachim von Ribbentrop vezi Hildegard von Kotze, *Hitlers Sicherheitsdienst im Ausland*, în „Die Politische Meinung 8 (1963)”, p. 77-80; Aufzeichnung vom 08.08.1940 betreffend den Einsatz des SD im Ausland, gez. Likus; Heinz Höhne, *Der Orden unter dem Totenkopf. Die Geschichte der SS*, Augsburg, 2000, p. 262; Michael Wildt, *Generation des Unbedingten. Das Führerkorps des Reichssicherheitshauptamtes*, Hamburg, 2003, p. 647.

Adolf Hitler, la 03.09.1939, emisarii RSHA din străinătate erau subordonați formal șefului organismului diplomatic german din statul respectiv¹⁰, în mod firesc RSHA a încercat să organizeze și alte canale informative, independente de Ministerul de Externe. În acest context se situează și însărcinarea primită de istoricul Fritz Valjavec în cursul călătoriei efectuate în țara noastră, în decembrie 1939. Acest fapt nu trebuie să surprindă, probatorii fiind antecedentele colaborării sale cu SD. Studiile consacrate vieții și activității sale relevă faptul că, începând cu anul 1936, între el și SS-Standartenführerul Franz Alfred Six au existat contacte frecvente¹¹, iar relația sa cu SD – îndeosebi cu viitorul conducător al spionajului extern nazist, Walter Schellenberg – a devenit ulterior din ce în ce mai strânsă¹².

Călătoria efectuată de Fritz Valjavec în România s-a desfășurat în perioada 8–22 decembrie 1939. Deși în timpul deplasării a fost însoțit de un ofițer al Abwehrului, beneficiind totodată – potrivit propriilor afirmații – de supravegherea continuă din partea autorităților române, totuși observațiile sale referitoare la situația internă și internațională, precum și sursele pe care le menționează, atestă faptul că în timpul voiajului – în pofida urmăririi stricte – a putut lua contact cu numeroase persoane, de la ofițeri din armata română până la profesori universitari. În ceea ce privește situația internă, Valjavec se exprimă extrem de critic la adresa *Frontului Renașterii Naționale* pe care îl consideră „o ficțiune” și susține, în raportul său, că existența acestei organizații politice era condiționată de menținerea integrității teritoriului național, previziune ce va fi confirmată întocmai de evenimentele desfășurate în anul 1940. În contrast cu opiniile acide la adresa regimului autoritar instaurat de regele Carol al II-lea și a creațiilor sale politice, referindu-se la Legiune, Fritz Valjavec se exprimă în termeni ce atestă simpatia sa nedisimulată față de Mișcare. Deși consideră Garda de Fier extrem de slăbită datorită represiunilor ordonate de regimul carlist în urma asasinării primului ministru Armand Călinescu, totuși, conform opticii sale, aceasta continua să reprezinte un factor politic în măsură să exercite o influență asupra opiniei publice. Valjavec nu-și ascunde îngrijorarea stărnită de o eventuală acțiune a legionarilor împotriva regelui Carol al II-lea, care – germinată de „izbucniri rezultate din disperare” – putea provoca, în opinia sa, daune intereselor germane din România.

¹⁰ Dispoziția din 03.09.1939 este publicată în Martin Moll (Hrsg.), „Führer-Erlasse” 1939-1945. *Edition sämtlicher überlieferter, nicht im Reichsgesetzblatt abgedruckter, von Hitler während des Zweiten Weltkrieges schriftlich erteilter Direktiven aus dem Bereichen Staat, Partei, Wirtschaft, Besatzungspolitik und Militärverwaltung*, Stuttgart, 1997, documentul nr. 3, p. 90. Verfügun des Führers vom 03.09.1939 betreffend Unterstellung der im Ausland befindlichen Vertreter der Zivilbehörden und Parteidienststellen unter den betreffenden Missionschef.

¹¹ Gerhard Seewann, *Das Südost-Institut 1930-1960*, în *Südostforschung im Schatten des Dritten Reiches. Institutionen-Inhalte-Personen*, p. 60-61.

¹² Gerhard Grimm, *Georg Stadtmüller und Fritz Valjavec. Zwischen Anpassung und Selbstbehauptung*, în *Südostforschung im Schatten des Dritten Reiches. Institutionen-Inhalte-Personen*, p. 247-249; Andrej Angrick, *Im Wechselspiel der Kräfte. Impressionen zur deutschen Einflussnahme bei der Volkstumspolitik in Czernowitz vor „Barbarossa” und nach Beginn des Überfalls auf die Sowjetunion*, în vol. *NS-Gewaltherrschaft. Beiträge zur historischen Forschung und juristischen Aufarbeitung*, Herausgegeben von Alfred Gottwaldt, Norbert Kampe und Peter Klein, Berlin, 2005, p. 327.

Cu privire la situația economică existentă la data respectivă, Valjavec relevă starea de spirit înrăutățită a populației ca urmare a inflației, corupției precum și a propagandei subversive ce atribuia aceste elemente exporturilor de materii prime românești în Germania. Din descrierea privitoare la datul general nu puteau lipsi referirile la pierderile provocate etnicilor germani de maniera în care acționa Legația germană din București în domeniul economic, mai exact, concentrarea activităților societăților respective în capitală, în detrimentul provinciei. Dimpotrivă, cumpărătorii evrei erau mult mai activi în restul țării, ceea ce atrăgea după sine alte prejucții de aceeași natură pentru minoritarii germani; întrucât, în opinia lui Valjavec, aceștia „ar fi extrem de interesați în a provoca pagube intereselor germane”. În sprijinul afirmațiilor sale invoca situația creată în zona Bistriței, unde recolta de fructe a fost compromisă drept consecință a ofertei minimale din partea cumpărătorilor. Un capitol important în raportul adresat departamentului II Inland din cadrul RSHA este destinat, în mod firesc, situației internaționale a României. În acest sens Fritz Valjavec relevă „starea de extremă nervozitate” ce domnea în țară ca urmare a amenințărilor multiple venite din partea statelor vecine. Opinia publică era convinsă de faptul că în primăvara anului 1940 se va întâmpla „ceva”, singura rază de speranță fiind oferită de rezistența eroică a finlandezilor în fața colosului sovietic. În general, autorul documentului oficial a oferit o imagine destul de apropiată de realitate a României sfârșitului de an 1939, expunerea întocmită de el fiind apreciată de forurile decizionale de la Berlin¹³.

După călătoria efectuată în decembrie 1939, același personaj se va reîntoarce în România la începutul lunii iulie 1941, de această dată în calitate de SS-Untersturmführer, membru al Einsatzkommando 10 b și translator al comandantului unității, SS-Sturmbannführer-ul Alois Persterer. Această unitate de exterminare mobilă a SS s-a „remarcat” prin excesele comise la Cernăuți, în ziua de 8 iulie 1941 când, conform rapoartelor înaintate Grupului de Armate Sud, aproximativ 500 de evrei au fost asasinați¹⁴. Potrivit mărturiei depuse în 1962 de unul dintre membrii Einsatzkommando 10 b, Karl Finger, Fritz Valjavec a fost prezent la execuție și chiar a dat „lovituri de grație” victimelor¹⁵. În paralel cu excesele comise împotriva populației evreiești, Einsatzkommando 10 b și Fritz Valjavec au acordat sprijin naționaliștilor ucraineni în cadrul eforturilor acestora de a crea un stat propriu sub auspiciile Germaniei naziste¹⁶. În perioada staționării la Cernăuți, Einsatzkommando 10 b a fost principalul partener și, în același timp, protector al minorității respective din Bucovina de nord. După ce, la sfârșitul lunii iulie, comandoul special condus de Alois Persterer a părăsit regiunea, liderii

¹³ Bundesarchiv Berlin, R 58 – Reichssicherheitshauptamt – /7710, fol. 1-16 (În continuare se va cita BB); Vezi documentul nr. 1.

¹⁴ Vezi în acest sens Andrej Angrick, *Besatzungspolitik und Massenmord. Die Einsatzgruppe D in der südlichen Sowjetunion 1941-1943*, Hamburg, 2003, p. 148-152.

¹⁵ Andrej Angrick, *Im Wechselspiel der Kräfte. Impressionen zur deutschen Einflussnahme bei der Volkstumspolitik in Czernowitz vor „Barbarossa” und nach Beginn des Überfalls auf die Sowjetunion*, în vol. *NS-Gewaltherrschaft. Beiträge zur historischen Forschung und juristischen Aufarbeitung*, p. 339.

¹⁶ Vezi pe larg *Ibidem*, p. 341-343.

naționaliștilor ucraineni locali au intrat în contact cu reprezentanții comandamentului german din Cernăuți. Profesorul Fritz Valjavec – care a rămas în oraș – a început din acest moment să intervină în favoarea lor și împotriva autorităților române, prin intermediul diplomației germane. Astfel, la începutul lunii septembrie 1941, fruntașii naționaliști ucraineni au fost convocați de Fritz Valjavec la Palatul Cultural din localitate, fiind „însărcinați ca în termen de 8 zile să prezinte fiecare câte un memoriu, în care să invoce motive puternice, de ordin politic, etnic, cultural, social, administrativ, funcțiuni, așa zise persecuții suportate în cei 22 ani de stăpânire și administrație românească, adică tot ce ar îndreptăți pe ucraineni să ceară o asemenea guvernare”¹⁷. Drept consecință, împuterniciții O.U.N. din Cernăuți au predat consulatului german un memorandum – datat 11 septembrie 1941 – în care autorii subliniau unitatea Basarabiei și Bucovinei de nord, solicitau încorporarea acestor teritorii în cadrul viitorului stat ucrainean și criticau decizia Reichului de a reda cele două provincii României, rezoluție pe care o considerau „o mare nedreptate”¹⁸. Întrucât activitatea iredentei ucrainene din Bucovina de nord – instigată și încurajată fățiș de Fritz Valjavec – a luat amploare în lunile următoare, oficialitățile române au decis să intervină în vederea îndepărtării sale. Decisivă în acest sens a fost nota informativă întocmită de Poliția de Siguranță din Cernăuți, la 11 noiembrie 1941, care releva că Valjavec continua să instige naționaliștii ucraineni „ca prin orice fel de manifestație, chiar atitudine cât de dâră, să ceară deslipirea Nordului Bucovinei dela Statul Român și alipirea acestui teritoriu la Guvernământul General”. În consecință, se menționa în continuare, Valjavec devenise în ultimul timp „din judecătorul imparțial, cel mai aprig dușman al cauzei românești și cel mai înfocat susținător al mișcării ucrainene”, atitudine prin care „și-a întrecut cu mult misiunea și atribuțiile sale, devenind din simplu spectator și referent al problemei ucrainene cel mai aprig și înfocat susținător al cauzei ucrainene”¹⁹. Actul de semnare a fost înaintat atât comandantului Diviziei 8 Infanterie din Cernăuți, generalul Dumitru Carlaonț, cât și guvernatorului Bucovinei, generalul Corneliu Calotescu. Avem toate motivele să credem că documentul a ajuns în scurt timp la Președinția Consiliului de Miniștri, întrucât, la 14 noiembrie 1941, Mihai Antonescu a reclamat ministrului plenipotențiar german la București, Manfred baron von Killinger, atitudinea „antiromânească” manifestată de Valjavec la Cernăuți. În finalul raportului său adresat Berlinului, Killinger solicita ca SS-ul să fie atenționat „să nu se mai

¹⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar nr. 157/1941, f. 28-29 (în continuare se va cita ANIC). Vezi documentul nr. 2.

¹⁸ Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes Berlin, Deutsche Konsulat Czernowitz, Akte 4/4-Ukraine und Rumänien. Denkschrift der Organisation ukrainischer Nationalisten an die Botschaft des Gross-Deutschen Reiches vom 11.09.1941 (în continuare se va cita PAAAB); Andrej Angrick, *Im Wechselspiel der Kräfte. Impressionen zur deutschen Einflussnahme bei der Volkstumspolitik in Czernowitz vor „Barbarossa” und nach Beginn des Überfalls auf die Sowjetunion*, în vol. *NS-Gewaltherrschaft. Beiträge zur historischen Forschung und juristischen Aufarbeitung*, p. 342.

¹⁹ Arhivele Militare Române Pitești, fond 2271-Divizia 8 Infanterie, dosar nr. 2369, f. 1220-1221 (în continuare se va cita AMRP); vezi documentul nr. 4.

amestece în politica internă a României”²⁰. Ca urmare, peste 3 zile, mai precis la 17 noiembrie 1941, subsecretarul de stat din Ministerul de Externe, Martin Luther, a trimis o scrisoare lui Walter Schellenberg – conducătorul departamentului VI-spionaj extern din RSHA – în care solicita efectuarea unei anchete cu privire la activitatea desfășurată de Fritz Valjavec la Cernăuți²¹. Schellenberg – cu care de altfel Valjavec întreținea relații cordiale – a încercat să tergiverseze chestiunea, astfel că răspunsul său la notificare a survenit abia la 4 februarie 1942. În nota adresată Ministerului de Externe, Schellenberg nega acuzațiile aduse lui Valjavec, susținând că acesta nu mai avusese contacte cu cercurile naționaliștilor ucraineni din septembrie 1941 –, afirmație contrazisă categoric atât de izvoarele germane, cât și de cele românești. De asemenea, același emitent susținea că demersurile întreprinse de Fritz Valjavec în favoarea minorității ucrainene au reprezentat o încercare de protejare a acesteia de excesele autorităților române, iar Consulatul german fusese informat permanent în legătură cu acestea. Mai mult, Schellenberg nu-și ascundea surprinderea cu privire la intervenția autorităților române, întrucât Fritz Valjavec fusese primit în audiență de vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu, care i-ar fi mulțumit pentru „munca depusă în Cernăuți”²². Chiar dacă nu am depistat în arhivele românești o dovadă documentară privitoare la o eventuală convorbire Mihai Antonescu-Fritz Valjavec, nu excludem posibilitatea ca ea să fi avut într-adevăr loc. Însă, așa cum am amintit, solicitarea guvernului român de îndepărtare a lui Fritz Valjavec a survenit în urma notei informative din 11 noiembrie, la care ne-am referit anterior, înștiințare care, evident, nu era cunoscută de partea germană. Conținutul adresei redactate de Walter Schellenberg, la 4 februarie 1942, a fost comunicat telegrafic Legației germane din București, solicitându-se un raport în acest sens²³. Prin darea de seamă trimisă la 19 martie 1942, consilierul de legație Gerhard Stelzer releva că o clarificare completă a chestiunii Fritz Valjavec presupunea o nouă informare a vicepreședintelui Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu. Întrucât partea română nu mai revenise la această chestiune și pentru a nu provoca tensiuni inutile în cadrul relațiilor bilaterale, Stelzer propunea ca lucrurile să fie lăsate în expectativă²⁴. Punctul de

²⁰ PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattachés, nenumerotat. Telegramm Nr. 3742 der deutschen Gesandtschaft in Bukarest vom 14.11.1941, gez. Killinger; Vezi documentul nr. 6.

²¹ PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattachés, nenumerotat. Telegramm Nr. 3742 der deutschen Gesandtschaft in Bukarest vom 14.11.1941, gez. Killinger; Vezi documentul nr. 7.

²² PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattachés, nenumerotat. Telegramm Nr. 3742 der deutschen Gesandtschaft in Bukarest vom 14.11.1941, gez. Killinger; Vezi documentul nr. 12.

²³ PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattachés, nenumerotat. Telegramm Nr. 3742 der deutschen Gesandtschaft in Bukarest vom 14.11.1941, gez. Killinger; Vezi documentul nr. 13.

²⁴ PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattachés, nenumerotat. Telegramm Nr. 3742 der deutschen Gesandtschaft in Bukarest vom 14.11.1941, gez. Killinger; Vezi documentul nr. 14.

vedere exprimat de Legația germană a fost acceptat de ministrul de Externe Joachim von Ribbentrop, care a dispus în acest sens la începutul lunii aprilie 1942²⁵. La data respectivă, Fritz Valjavec părăsise de mult timp România (decembrie 1941). Reclamațiile primite de la București nu i-au afectat deloc cariera viitoare. Dimpotrivă, la începutul anului 1942, el a primit noi însărcinări din partea departamentului VII al RSHA²⁶.

Din acest moment activitatea sa de cercetare a scăzut considerabil în intensitate valorică și a fost utilizată drept paravan menit să mascheze alt gen de preocupări, marcând astfel inversarea balanței între datul științific și politic. Istoricul manifestase acum parcimonie în lucrările redactate sub constrângerea timpului minimal pentru documentare și reflecție interpretativă, abordând totuși subiecte incitante, fie prin editarea *Corespondenței lui Bartolomeo Kopitar (Kopitars Briefwechsel mit Karl Georg Romy, 1942)*, investigarea barocului și spiritualității veacului XX, studierea conservatorismului austriac, fie prin elaboratul despre evoluția spirituală a Austriei epocii iosefiniene în secolele XVIII și XIX (1944).

ANEXE

Documentul nr. 1

II D 2

Ste./Ve.

Berlin, den 12. Februar 1940.

An den

Leiter II²⁷

im Hause

Betr.: Bericht über eine Rumänienreise (8.-22. Dez. 1939)

des Dozenten (Dr. Valjavec, München Berlin.*

Anlg.: 1

Beigefügt wird abschriftlich ein Bericht über eine Rumänienreise (8.-22. Dez. 1939) des Dr. Valjavec, München-Berlin, zur Kenntnis gebracht. Der Bericht gibt eine

²⁵ PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattachés, nenumerotat. Telegramm Nr. 3742 der deutschen Gesandtschaft in Bukarest vom 14.11.1941, gez. Killinger; Vezi documentul nr. 20.

²⁶ Andrej Angrick, *Im Wechselspiel der Kräfte. Impressionen zur deutschen Einflussnahme bei der Volkstumspolitik in Czernowitz vor „Barbarossa“ und nach Beginn des Überfalls auf die Sowjetunion*, în vol. *NS-Gewaltherrschaft. Beiträge zur historischen Forschung und juristischen Aufarbeitung*, p. 347.

²⁷ Franz Alfred Six (1909-1975), funcționar și om politic german, ofițer SS. Studii de jurnalistică la Universitatea din Heidelberg; profesor la Universitatea din Königsberg (din 1937); decan al „Auslandswissenschaftlichen Fakultät“ din Berlin (din 1940); ministru plenipotențiar și conducător al departamentului de politică culturală a Ministerului de Externe (din 1943). A avut de asemenea o carieră fulminantă în cadrul aparatului represiv al celui de-al III-lea Reich: a fost implicat în pregătirea agresiunii împotriva Poloniei, în elaborarea planurilor de exterminare a evreilor; conducător al departamentului II-Inland – din RSHA. Arestat și condamnat în 1948 la 20 de ani închisoare, eliberat în 1952. Din 1957 a deținut funcția de conducător al departamentului de publicitate în cadrul Porsche Diesel Motorenbau GmbH din Friedrichshafen. SS-Standartenführer (din 1939); SS-Brigadenführer (din 1944).

umfassende Übersicht über die aktuellen außenpolitischen Probleme dieses Landes und ihre Rückwirkungen auf die innenpolitischen Verhältnisse. Da Dr. Valjavec diese Reise in Begleitung eines deutschen Nachrichtenoffiziers unternahm, konnte er sich um kulturelle und wissenschaftliche Einflüsse nur wenig kümmern und war außerdem in seiner Bewegungsfreiheit stark eingeschränkt. Der Stand der deutschen Kulturpolitik und Propaganda wird von Valjavec kurz gestreift und als äußerst ungünstig dargestellt. So nimmt es auch nicht wunder, daß selbst unter dem zahlenmäßig wenig einflußreichen deutschfreundlichen Rumänen eine auffallende Zurückhaltung festzustellen war.

Es wird gebeten, das Amt VI in Kenntnis zu setzen.

II D 2

gez. Steudle²⁸ SS-Oberscharführer

Abschrift

Bericht über eine Rumänienreise

(8.-22. Dezember 1939)

Ganz allgemein darf einleitend gesagt werden, daß die Reise sich unter großen Schwierigkeiten abspielte. Die Überwachung seitens der rumänischen Polizei war selbst in Bukarest recht fühlbar und ergab eine nicht unerhebliche Beschränkung der Bewegungsfreiheit. Der Druck der Verhältnisse ferner führte dazu, daß auch die gutgesinnten Bekannten sehr vorsichtig und zurückhaltend waren, was eine weitere Erschwerung darstellte. Die fachliche Arbeit bot jedoch hinreichend Deckung, sodaß gerade nach dieser Richtung hin alles glatt abgewickelt werden konnte und weiteren Reisen nach Rumänien bestimmt keine Schwierigkeiten im Wege stehen.

Innerpolitisch bietet das Land einen recht zwiespältigen Eindruck. Die „Front der nationalen Wiedergeburt“ ist eine bloße Fiktion. Sie stellt in einer wesentlich schlechteren Auflage einer „vaterländischen Front“ dar, die sich in erster Linie aus Staatsangestellten zusammensetzt, in der die Streber und Karrieremacher das große Wort führen. Sie wird solange intakt bleiben, als das gegenwärtige rumänische Regime intakt ist. Bewährt hat sich das sog. Autoritäre Regime in Rumänien nicht.

Die Eiserne Garde ist durch die Entwicklung des letzten Jahres nicht vernichtet. Trotz des blutigen Aufräumens nach der Ermordung des Ministerpräsidenten Calinescu²⁹ ist sie noch ein Faktor der öffentlichen Meinung, der allerdings bereits stark geschwächt ist. Der starke Druck seitens der Regierung hat viele Anhänger zum Abschwenken gebracht. Außerdem sind zwar die Querverbindungen der Parteigänger untereinander nicht völlig beseitigt und daher auch noch gewisse nicht zu unterschätzende Reste einer Parteiorganisation vorhanden. Auf das Vorhandensein einer Organisation deutet neben manchen anderen auch der Umstand hin, daß noch im November 1939 in Klausenburg

---

²⁸ Emil Steudle.

²⁹ Armand Călinescu (1893-1939), om politic, avocat și economist român. Studii de drept și filosofie la Universitatea din București; doctorat în științe politice și economice la Paris. Membru al PNT, deputat în Parlamentul României (1926-1937); membru fondator al FRN (1938). Ministru de Interne în cabinetul Octavian Goga (decembrie 1937-februarie 1938), precum și în guvernele conduse de patriarhul Miron Cristea (martie 1938-martie 1939). Președinte al Consiliului de Miniștri, ministru de Interne și ministru al Apărării Naționale (07.03-21.09.1939, respectiv 21.02-21.09.1939). Adversar declarat al Mișcării Legionare, unul dintre principalii inițiatori ai represiunilor masive îndreptate împotriva Legiunii în anii 1938-1939. Asasinat în 21.09.1939 de o echipă legionară condusă de avocatul Miti Dumitrescu.

durch die Garde aus Anlaß eines Ministerbesuches Flugzettel gedruckt und durch Autos über die ganze Stadt verbreitet wurden. Doch scheint eine zentrale Leitung nicht mehr zu bestehen, oder besser gesagt, nicht mehr wirksam zu sein. Dadurch aber wird die Eiserner Garde zu einem Unsicherheitsfaktor, der auch und durch unüberlegte Ausbrüche der Verzweiflung schaden kann, obschon die Gardisten an sich zum überwiegenden Teil deutschfreundlich gesinnt sind.

Mit Aufmerksamkeit muß daher auch der Vorgang verfolgt werden, daß eine Reihe von Gardisten bezw. der Garde nahestehenden Persönlichkeiten in der „Front der nationalen Wiedergeburt“ Aufnahme gefunden hat und dort teilweise eine nicht unerhebliche Rolle spielt. Ich verweise auf den Fall des Bukarester Universitätsprofessors Constantin Giurescu³⁰, der seit 1939 Minister der „Front der nationalen Wiedergeburt“ ist. Giurescu wurde zum Minister der Front ernannt, weil er erbitterter Gegner des Staatsrates Prof. Jorga³¹ ist, der zum autoritären Regime in einem starken Gegensatz steht. Um der demokratisch bestimmten Gruppe der Jorgaleute einen Denkkzettel zu verabreichen, hat der König³² gerade Giurescu zum Minister der F.N.W. gemacht. Giurescu aber steht der Eisernen Garde nahe, ohne daß wir den Grad seines Verhältnisses zu dieser Richtung exakt bestimmen könnten. Es ist jedenfalls auffällig, daß er einen intimen Freund besitzt, der gleichfalls Universitätsprofessor in Bukarest ist und in der Eisernen Garde nicht nur im

---

³⁰ Constantin C. Giurescu (1901-1977), istoric și om politic român. Licențiat în istorie și geografie la Universitatea din București (1919-1922); doctor în istorie și filosofie la aceeași Universitate (1925). Membru al Școlii Române din Franța (1923-1925); conferențiar suplinitor (1926); profesor agregat la Universitatea din București (1927); membru în comitetul director – din 1940 director – al „Revistei Istorice Române” (1931-1947), membru al PNL Gheorghe Brătianu (1930-1933); deputat (1932-1933); rezident regal al ținutului Dunărea de Jos (februarie-octombrie 1939); ministru secretar de stat însărcinat cu organizarea Frontului Renașterii Naționale (octombrie 1939-martie 1940); ministru al Informațiilor (martie-iunie 1940); suspendat în 1948 de la Facultatea de Istorie, a fost transferat la Institutul de Istorie al Academiei RPR în calitate de cercetător științific. Arestat în 1950 de autoritățile comuniste, a fost încarcerat la Sighetul Marmației, fiind eliberat în iulie 1955. Membru al Academiei Române (din 1974). Autorul unei opere științifice de excepție.

³¹ Nicolae Iorga (1871-1940), istoric, publicist, scriitor și om politic român. Studii superioare la Universitățile din Iași, Paris, Berlin și Leipzig. Doctor în istorie (1893). Membru corespondent (din 1893), respectiv membru titular (din 1911) al Academiei Române. Profesor la Universitatea din București (din 1894); fondator și director al Școlii Române de la Paris (din 1920); editor al unor ziare și reviste precum „Neamul Românesc”, „Revista Istorică”, „Revue Historique du Sud-Est-Européen”, etc. Autor al unei opere impresionante (peste 1000 de volume publicate și editate). Opera sa istorică cuprinde domenii variate: monografiile de orașe, de domnitori, istoria literaturii, istoria comerțului, istoria tipăriturilor, istoria Principatelor Române, istoria Bizanțului, istoria Imperiului Otoman, etc. Fondator al Partidului Național Democrat; președinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Educației Naționale (1931-1932); deputat în Parlamentul României în mai multe legislaturi. Asasinat la 27.11.1940 de o echipă de legionari condusă de Traian Boeru.

³² Carol al II-lea de Hohenzollern-Sigmaringen (1893-1953), rege al României (08.06.1930-06.09.1940). Primul fiu al regelui Ferdinand I și al reginei Maria, prinț moștenitor (27.09.1914-04.01.1926). După un prim mariaj cu Zizi Lambrino, declarat morganatic, în 1921 s-a căsătorit cu principesa Elena a Greciei, din această căsătorie rezultând viitorul rege Mihai I. Începând cu ianuarie 1926 renunță la calitatea de prinț moștenitor și se stabilește în Franța sub numele de Carol Caraiman. Revine în țară în 07.06.1930, o zi mai târziu fiind proclamat în mod oficial rege. După o domnie contradictorie, caracterizată atât prin realizări remarcabile, cât și prin convulsii politice și sociale, este nevoit să abdice în septembrie 1940 în favoarea fiului său Mihai. După o scurtă ședere în Spania, se stabilește definitiv în Portugalia (Estoril) unde se va căsători cu metresa sa, Elena Lupescu.

Hintergrund, eine große Rolle spielte, sondern auch Codreanu³³ persönlich nahestand. Dieser Vertrauensmann Codreanus sagte mir auch, daß Giurescu versuche, innerhalb der Front das Ideengut der Garde so weit als möglich zur Geltung zu bringen. Tatsächlich lassen sich derartige Versuche innerhalb der Front seit einigen Monaten wahrnehmen. Manche ideologische Anleihen bei der Garde sind in den Parolen der Front in den letzten Monaten unverkennbar zutage getreten (z. B. Würde und Adel der Arbeit). Giurescu ist ziemlich deutschfeindlich, schon auf Grund seiner politischen Anschauungen, dann aber deswegen, weil er ein Totfeind der frankophilen Jorgagruppe ist und schon aus Gegensatz zu dieser eine andere außenpolitische Orientierung hat. Natürlich läßt er seine Meinung nicht deutlich erkennen, was in bestimmten Erscheinungen des Landes begründet ist, auf die ich noch in einem anderen Zusammenhang zurückkommen werde.

Aber auch noch ein anderes Mitglied des gegenwärtigen Kabinetts scheint gewisse Beziehungen zur Garde besessen zu haben, vielleicht auch noch zu besitzen, der gegenwärtige Minderheitenminister Silviu Dragomir³⁴ (Universitätsprofessor in Klausenburg). Er begünstigt eine Reihe von Forschern, die der Garde nahestanden bzw. nahestehen, ganz auffällig und stand auch früher selbst der Richtung Cuza³⁵-Goga³⁶ nahe. Er ist auch relativ

---

³³ Corneliu Zelea Codreanu (1899-1938), avocat și om politic român. Studii de drept și științe economice la Iași, Berlin, Jena și Grenoble. Fondator împreună cu A. C. Cuza al organizației naționaliste Liga Apărării Naționale Creștine (LANC) din care se va desprinde ulterior și va constitui în 1927, împreună cu un număr de aderenți, mișcarea de extremă dreaptă Legiunea Arhanghelul Mihail, ce va activa în viața politică sub titulatura de Garda de Fier, iar ulterior, după scoaterea în afara legii a acestei formațiuni politice în 1932, sub titulatura de Partidul Total pentru Țară. Ales deputat în 1931, a fost arestat și închis sub diverse pretexte de către autorități. A fost perceput de regele Carol al II-lea ca o amenințare la adresa regimului său autoritar și a stabilității interne a României, fiind în același timp un partizan declarat al alianței cu Axa Roma-Berlin. Codreanu a fost arestat și condamnat în mai 1938 la zece ani muncă silnică și șase ani degradare civică pentru „crima de înaltă trădare și îndemn la răzvrătire”, fiind asasinat în luna noiembrie a aceluiași an din ordinul direct al regelui.

³⁴ Silviu Dragomir (1888-1962), istoric și om politic român. Studii universitare la Cernăuți, Viena și Carlowitz, membru activ al mișcării naționale române din Transilvania; secretar al Marii Adunări Naționale din 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia; membru titular al Academiei Române (din 1928); ministru al Minorităților (februarie 1939-iulie 1940). Profesor la Universitatea din Cluj până în 1947, când a fost dat afară din învățământ. A fost arestat de autoritățile comuniste și închis la Sighet (1950-1955). A publicat studii cu privire la istoria românilor din Peninsula Balcanică și lupta națională a românilor din Transilvania.

³⁵ Alexandru C. Cuza (1857-1947), om politic și publicist român. Profesor la Facultatea de Drept a Universității din Iași, membru al Academiei Române din 1946, antisemit notoriu. În 1923 a înființat Liga Apărării Naționale Creștine (LANC), din care s-a desprins în 1927 gruparea diriguță de Corneliu Zelea Codreanu, ce a fondat Legiunea Arhanghelul Mihail. A condus din 1935, împreună cu poetul Octavian Goga partidul Național Creștin și guvernul Goga-Cuza (decembrie 1937-februarie 1938).

³⁶ Octavian Goga (1881-1938), poet și om politic român. Studii la Facultatea de Litere și Filosofie din Budapesta (1900-1904). Din 1904 secretar literar la „Astra”, mentor al grupării „tinerilor oțeliți” din cadrul Partidului Național Român. După intrarea României în război se stabilește în România, contribuind la tipărirea ziarului „România”. Ministru fără portofoliu în Consiliul Dirigent (1918-1920), deputat (1919); membru al Academiei Române (din 1919); membru al Partidului Poporului (1920-1932); ministru de stat (martie-iunie 1920); ministrul Cultelor și Artelor (iunie 1920-decembrie 1921); ministru de Interne (martie 1926-iunie 1927); Fondator al Partidului Național Agrar (1932), care în aprilie 1935 fuzionează cu Liga Apărării Național Creștine, Goga devenind liderul noului Partid Național Creștin. Președinte al Consiliului de Miniștri (28.12.1937-10.02.1938). Antisemit notoriu.

deutschfeindlich, jedenfalls nicht so weitgehend frankophil gebunden, wie das bei anderen Mitgliedern des Kabinetts der Fall ist. Gewisse Ansatzpunkte sind also auch bei seiner Person gegeben, die man auf deutscher Seite nicht übersehen sollte.

Die Korruption hat seit Frühjahr 1939 sichtlich zugenommen und verschlechtert die Stimmung der Bevölkerung ganz außerordentlich. Dazu kommt ein ständiges Anziehen der Preise, wodurch die Kaufkraft des überwiegenden Teiles der Bevölkerung erheblich, teilweise sogar katastrophal geschädigt wird. Die Flüsterpropaganda des Landes führt gerade diese Erscheinung auf die angeblich übersteigerte Ausfuhr von Rohstoffen seitens Deutschlands zurück. Hier liegt ein ganz wesentlicher Faktor der antideutschen Stimmungsmache, der uns außerordentlich schädigt.

Das Fortbestehen der Teilmobilmachung führt zu fortschreitend größeren wirtschaftlichen Schwierigkeiten. Man betont rumänischerseits, daß bei einer gleichbleibenden Lage in Zukunft die landwirtschaftliche Produktion Rumäniens um ein erhebliches zurückgehen müßte. Wirtschaftlich schwer getroffen ist durch die Teilmobilmachung vor allem die Landbevölkerung, die zu einem erheblichen Teil ihre Äcker nicht mehr oder nur mehr unvollkommen bestellen kann. Die antideutsche Propaganda hat die Härten dieses Zustandes ausgenützt, um sie als mittelbare Folge des deutschen Imperialismus hinzustellen. Es ist öfters vorgekommen, daß auch das rumänische Offizierskorps die Mannschaft über diese Verkettung der Umstände „aufklärte“ und dadurch auch unpolitische Teile der Bevölkerung stark gegen Deutschland aufbrachte. In der letzten Zeit allerdings scheint gerade dies besser geworden zu sein.

Die eigentlichen Nutznießer der gegenwärtigen Teilmobilmachung ist das Offizierskorps, das den bestehenden Zustand zu auch für rumänische Verhältnisse außerordentlich weitgehenden Durchstechereien benutzt. Die militärischen Grenzzonen werden wenigstens im Westabschnitt systematisch ausgezogen. Ein rumänischer Oberst in Hermannstadt, der jetzt an der ungarischen Grenze stationiert ist, spricht von der ihm anvertrauten Gegend zynisch in aller Öffentlichkeit als „mein Gut“. Die Offiziere schleppen aus der Sicherheitszone, der sog. „Front“, die Beute wagenweise heim. Die Herren Offiziere sind auch die Befürworter des gegenwärtigen militärischen Zustandes mit seinen teilweise übertriebenen Sicherheitsvorkehrungen. Sie sind der Ansicht, daß sich der Staat in seiner gegenwärtigen Form sowieso nicht mehr halten könne und wollen daher noch so viel rechtzeitig zusammenraffen, um nach dem Zusammenbruch der alten Herrlichkeit im Regat materiell gesichert leben zu können. Ein teilweiser Umschwung hat sich jedoch etwa seit Anfang Dezember unter Eindruck des erfolgreichen finnischen Widerstandes vollzogen. Eine andere Frage ist allerdings, ob dadurch die Korruption beim Offizierskorps geringer werden wird.

Die Störungskäufe der englischen Wirtschaft in Rumänien sind im Reich bereits hinreichend bekannt. Wesentlich neue Einzelheiten vermochte ich nicht zu erfahren. Wichtig scheint mir aber zu sein, daß man auf rumänischer Seite, von einzelnen Wirtschaftskreisen vielleicht abgesehen, sich der Schäden nicht bewußt ist oder sein will, die sich daraus für das Rumänentum gerade auch in volkswirtschaftlicher Hinsicht ergeben müssen. Es wäre notwendig, auf diesem Punkt in den rumänischen Propagandasendungen auf unserer Seite nicht nur näher einzugehen, sondern vor allem auch durch konkretere Angaben glaubwürdiger zu machen.

Im ganzen Lande herrscht eine geradezu unbeschreibliche Nervosität. Allgemein ist die Annahme, daß im Frühjahr „etwas“ geschehen würde. Bessarabien soll man auf rumänischer Seite ursprünglich bereits preisgegeben haben. Die rumänische Verteidigungs-

linie wurde dem Pruth entlang angelegt. Erst unter dem Eindruck des erfolgreichen finnischen Widerstandes ist man dazu übergegangen, die Verteidigung Bessarabien gegen einen etwaigen russischen Einfall wirksamer vorzubereiten, vor allem auch durch die Anlage von Befestigungen am Dnjestr. Die ganzen Verteidigungsmaßnahmen in Bessarabien sollen jedoch sehr mangelhaft sein.

Für die Zustände im rumänischen Heer ist charakteristisch, daß die militärischen Magazine mit ihren für den Mobilmachungsfall aufgestapelten Vorräten durch Durchstechereien stark dezimiert wurden, was sich dann 1939, seit der sog. Konzentration der rumänischen Armee herausstellte.

Die Feldspitäler befinden sich vielerorts in einem Zustand fürchterlicher Unordnung. Es kam mehr als einmal vor, daß Reserveoffiziere, die im Zivilberuf Ärzte sind, einige Soldaten als Sanitäter beigegeben erhielten mit der Weisung, sie möchten ein Feldspital errichten. Einrichtungsgegenstände erhielten sie zu diesem Zweck jedoch nicht ! Ein mir befreundeter rumänischer Major erzählte mir bereits im April vorigen Jahres, daß er anläßlich der rumänischen Teilmobilmachung im März 1939 mit einer derartigen Aufgabe betraut wurde und aus Verzweiflung über das völlige Fehlen der notwendigen Einrichtungsgegenstände Selbstmord verüben wollte.

Das ereignete sich an der ungarischen Grenze (soviel ich mich erinnere in Groß-Karol), wo die Verhältnisse im allgemeinen besser sind als im Osten.

Überhaupt scheint die Kampfbereitschaft der rumänischen Armee, aber auch der Bevölkerung an sich gegenüber der Madjaren beachtlich zu sein. Wie mir aus einer sehr glaubwürdigen Quelle in Hermannstadt berichtet wurde, versuchten die Ungarn im Frühjahr 1939 im Zusammenhang mit der Besetzung der Karpatenukraine auch auf rumänisches Gebiet vorzudringen. Ein Regiment ungarische Truppen kam „aus Versehen“ auf rumänischen Boden (in Marmaroscher Gebiet), wo sie jedoch auf einen unerwartet heftigen Widerstand der Rumänen stießen und völlig aufgerieben wurden.

Die Hoffnung ist unter den Madjaren Siebenbürgens groß, daß die rumänische Herrschaft in absehbarer Zeit liquidiert würde. Die Mehrzahl der madjarischen Bevölkerung stellt dabei ziemlich kurz befristete Prognosen auf.

Dabei lassen sich deutlich zwei Richtungen unterscheiden. Die eine rechnet mit einer deutschen Initiative. Ein madjarischer Eisenbahnbeamter aus Ploesti-Sud, dem ich überhaupt wertvolle Hinweise verdanke, sagte mir wortwörtlich: „Hoffentlich kommen die Deutschen bald. 80 v. H. der Bevölkerung warten darauf, daß Deutschland auch hier endlich Ordnung schafft !“. In einem ähnlichen Sinne äußerten sich übrigens sogar Rumänen aus Siebenbürgen, die der „Garde“ nahestehen.

Diese deutschfreundliche Strömung unter den Madjaren findet sich vor allem in der Schicht der unteren und mittleren Beamten, Gewerbetreibenden und Kaufleute. Sie ist auch innerhalb der madjarischen Volksgruppe Rumäniens so gut wie gar nicht von Gewicht, könnte jedoch unsererseits im gegebenen Falle zweifellos gut aktiviert werden.

Eine andere Strömung unter den Madjaren Rumäniens, in der vor allem Intellektuelle stark vertreten sind, rechnen damit, daß die Ungarn (vielleicht in Verbindung mit deutschen Truppen) kommen würden und daß Siebenbürgen an Ungarn zurückgegliedert werde. (Das ist übrigens ja auch eine weitverbreitete Auffassung bei den Rumänen, die wahrscheinlich von englischer und französischer Seite planmäßig genährt werden).

Diese madjarische Strömung rechnet nicht nur damit, daß bei dieser Gelegenheit die verhaßte rumänische Oberschicht entscheidend geschwächt würde (sodaß das rumänische

Volk Siebenbürgens führerlos würde), sondern bezeichnenderweise auch von einer Aktion gegen die Deutschen des Landes. In der letzten Zeit sind verschiedentlich konkrete Drohungen von madjarischer Seite gegen Deutsche ausgestoßen worden, die ernst zu nehmen sind.

Von einem guten Volksdeutschen Kenner der Lage wurde mir mit Nachdruck versichert, daß im Falle eines ungarischen Einmarsches (auch wenn deutsche Truppen mitkämen) irreguläre Banden vorausgeschickt würden, die - ebenso wie im vorigen Frühjahr in der Karpatenukraine - nicht nur unter der rumänischen, sondern auch unter der volksdeutschen Führerschaft aufräumten. Und zwar ist anzunehmen, daß ein derartiges Vorgehen nicht gegenüber dem Sachsentum geplant ist, sondern vielmehr gegen die deutschbewußten Elemente unter dem Sathmarer und Banater Schwabentum. Schwarze Listen sollen bereits bestehen. Vielleicht darf in diesem Zusammenhang darauf verwiesen werden, daß eine derartige Gefahr - falls die übrigen Voraussetzungen zutreffen sollten, was von mir nicht zu beurteilen ist, - durch entsprechende Abmachungen mit der ungarischen Truppenleitung aus dem Wege geräumt werden könnten. Namentlich wäre es möglich, auch den ungarischen Truppen deutsche Beauftragte beizugeben, die über die Zusammenhänge sorgfältig unterrichtet sein müßten und Blutvergießen unter der Zevilbevölkerung zu vermeiden hätten.

Aber nicht nur von dieser Seite her bestehen erhebliche Spannungsmomente. Auch die Rumänen bereiten sich vor. Im Falle eines Einmarsches von Westen ist eine allgemeine Aktion des gesamten rumänischen Volkes geplant. Er soll vorgesehen sein, daß die rumänischen Bauern gegebenenfalls bewaffnet werden. Angeblich sind in einzelnen Gegenden (z. B. in Vorstädten Klausenburgs sowie Gemeinden des Banats) unter der Bevölkerung bereits Waffen verteilt worden.

Inzwischen ist jedoch eine neue Situation insofern zu beobachten, als deutlich wahrnehmbare Bestrebungen zutage treten, im ungarisch-rumänischen Verhältnis eine Entspannung herbeizuführen. Von rumänischer Seite ist anscheinend die Weisung erteilt worden, allen Konfliktstoffen mit dem Ungarntum nach Möglichkeit aus dem Wege zu gehen. Antiungarische Bücher, die erst vor einigen Wochen auf Staatskosten gedruckt sind, wurden, wie mir der Verfasser einer solchen Schrift, ein Klausenburger Universitätsprofessor, selbst sagte, zurückgestellt.

Andererseits gehen die rumänischen Vorsichtsmaßnahmen weiter, auch ja gerade soweit sich das auf die madjarische Volksgruppe in Siebenbürgen bezieht. Die Versetzung der madjarischen teilweise auch deutschen Post- und Eisenbahnbeamten aus Siebenbürgen und dem Banat ins Altreich wird seit September 1939 betrieben und seit November auffallend beschleunigt. Ein Großteil der Versetzungen ins Altreich geht auf die Weise vor sich, daß die betreffenden telegraphisch von ihrer Versetzung verständigt werden. Zum Schein läßt man natürlich einige madjarische bzw. deutsche Beamte oder Angestellte zurück, aber die Mehrzahl ist bereits im Laufe der letzten Wochen versetzt worden. Das ging so weit, daß sogar madjarische Angestellte ins Altreich transferiert wurden, die vier Wochen vor ihrer Pensionierung standen !

Durch diese Maßnahmen wird das Eisenbahn- und Postpersonal im Altreich, auch an politisch wichtigen Orten, in seiner nationalen Zusammensetzung entscheidend verändert, da der madjarische und auch deutsche Prozentsatz an diesen Stellen stark gewachsen ist. Zurückzuführen ist dies natürlich auch darauf, daß man auf rumänischer Seite die versetzten Madjaren und Deutschen nicht systematisch über das ganze Land verteilt,

sondern oberflächlich vorgeht und eine Massierung dieser Beamten und Angestellten nicht von vornherein unterbindet. Im Bahnhof Ploesti-Sud allein z. B. befinden sich gegenwärtig rund 200 madjarische Beamte und Angestellte sowie rund 100 Deutsche. Es liegt auf der Hand, daß dadurch Ansatzpunkte gegeben sind, die unter Umständen sehr wertvoll werden können.

Das Deutschtum in Ploesti ist gesellschaftlich und politisch in der „Volksgemeinschaft“ organisiert. Nicht übersehen sollte werden, daß der Pastor der evangelischen Kirchengemeinde in Ordnung sein soll.

Rumänien steht nicht nur Gebietsansprüchen von ungarischer, russischer und bulgarischer Seite gegenüber. Neuestens sollen auch von südslawischer Seite Ansprüche auf das rumänische Banat laut geworden sein. In Bukarester Kreisen rechnet man jedenfalls mit der Möglichkeit, daß gegebenenfalls auch Südslawien derartige Forderungen anmelden könnte. Bemerkenswert muß dazu werden, daß die Serben bereits im Jahre 1919 große Teile des jetzigen rumänischen Banats, darunter auch Temeschburg, besetzt gehalten hatten und erst unter dem Druck der Westmächte nach einigen Monaten räumten.

Wie ich in Bukarest erfuhr, soll vom Februar an eine weitgehende Grenzsperrung verhängt und rumänischen Staatsbürgern, die Ausreise aus dem Land untersagt werden.

Trotz dieser Krisensymptome hört man andererseits aus gut unterrichteter Quelle, daß König Carol in letzter Zeit sein in England und vor allem Frankreich angelegtes Geld zurückgezogen hat und in rumänische Industrieunternehmungen anlegt. Als der jüdische Industrielle Ausschnitt³⁷ beispielweise schon verhaftet war, soll der König an ihn das Ansinnen gestellt haben, ihm einen großen Teil seiner Beteiligungen an den verschiedenen Aktionsgesellschaften zu verkaufen, was nicht viel mehr als ein glatter Erpressungsversuch war.

Ausschnitt bot darauf dem König Aktienpakete im Betrage von 120.000.000 Lei an, was der König gering fand. Darauf lief das Verfahren gegen Ausschnitt weiter! Zeichen für die anwachsende Korruption und Zerrüttung haben wir auch darin zu sehen, daß in den Reihen der rumänischen Geheimpolizei viele Bolschewisten und Gardisten sind. „Die Leute werden den politischen Anschluß an die neue Macht nicht versäumen, da sie über alle politischen Veränderungen am besten informiert sind“, sagte mir ein Klausenburger Universitätsprofessor.

Die Stimmung hinsichtlich Polen ist bei den Rumänen nicht gut. Das anmaßende Benehmen der geflüchteten Beamten und Offiziere in Rumänien hat bei Allen böses Blut gemacht.

Zwischen rumänischen und polnischen Offizieren soll es schon mehrmals Zusammenstöße gegeben haben, da die polnischen Offiziere von den Rumänen verlangten, zuerst begrüßt zu werden. Die polnische Flüchtlinge in Rumänien wiederum behaupten, daß die Rumänen einen Teil der Goldbestände der Bank Polski unterschlagen hätten und daß sie infolgedessen Not leiden müßten.

---

³⁷ Max Ausschnitt (1888-1959); industriaș și om politic evreu. Absolvent al Academiei de Înalte Studii Comerciale și de Export din Viena; mare industriaș, administrator delegat și director general al uzinelor Reșița și Titan-Nădrag-Călan; a înființat Uzinele Metalurgice Titan din Galați; președinte al Asociațiunii Generale de Industrie din Banat; senator, reprezentant al Camerei de Comerț și Industrie Galați (1929, 1932, 1933). Părăsește definitiv România în 1945.

Trotz dieser Mißhelligkeiten ist der Kontakt zwischen beiden Seiten doch bemerkenswert gut. Der ehemalige Lemberger Universitätsprofessor Olgierd Górka³⁸ flüchtete schon im September nach Rumänien, wo er auf Vermittlung von Prof. Nistor³⁹ im Kloster Putna (Bukowina) untergebracht wurde. In Putna soll auch ein Teil der Goldbestände der Bank Polski untergebracht worden sein. Gorka wurde aber nicht nur auf diese Weise von den Rumänen unterstützt, sondern von der rumänischen Akademie zu einem Vortrag eingeladen, was eine hohe und auch politisch bemerkenswerte Auszeichnung darstellte. Im Oktober fuhr Gorka nach Paris, wo er seitdem im Auftrag der polnischen „Regierung“ Minderheitenfragen bearbeitet.

An der ehemals polnisch-rumänischen Grenze findet ein intensiver Menschenschmuggel statt. Die Bauern auf der rumänischen Seite lassen sich für jede geschmuggelte Person 100-150 Dollar zahlen.

Zahlreiche polnische und deutsche Emigranten verkehren in Bukarest im Kaffee Wilson und im Restaurant Lafayette. Es wäre empfehlenswert, diesen beiden Lokalen besondere Aufmerksamkeit zu widmen.

Von der Tätigkeit der Engländer merkt man in Siebenbürgen wenig. Sie scheinen sich durch Mittelsmänner weitgehend abzudecken. Die Tätigkeit der Engländer scheint sich vor allem in Bukarest, dann aber auch in Ploesti zu konzentrieren. Im rumänischen Kronrat vom 6. September soll König Carol für den Eintritt Rumäniens in den Krieg auf Seiten Englands und Frankreichs plädiert haben. Ministerpräsident Calinescu dagegen hat angeblich für die Neutralität Rumäniens gesprochen. König Carol soll sich dann der Mehrheit des Kronrates gefügt haben. Mein Gewährsmann, der stets gute Beziehungen zum rumänischen Königshof besitzt, bemerkte jedoch dazu, daß das Auftreten des Königs und des Ministerpräsidenten abgekartet gewesen sein könne, um auf diese Weise die Sympathien sowohl Deutschlands als auch der Entente nicht aufs Spiel zu setzen.

Auch unter den deutschfreundlichen Rumänen herrscht eine wenig zuversichtliche Stimmung. Man befürchtet eine deutsche Niederlage und stellt sich darauf schon von vornherein durch entsprechende Leisetreterei ein. Man kann es tatsächlich in Rumänien und

---

³⁸ Olgierd Aleksander Górka (1887-1955), istoric, publicist, om politic și diplomat polonez. Profesor la Universitățile din Lemberg, Cracovia (1918-1930) și Varșovia (1931-1940); secretar general al Institutului de Studii Orientale din Varșovia (1931-1939). În septembrie 1939 s-a refugiat în România, de unde în anul următor a plecat în Franța, ulterior Londra. În perioada celui de-Al Doilea Război Mondial a condus departamentul pentru chestiunile minorităților din cadrul guvernului polonez aflat în exil. În 1945 s-a întors în Polonia. Director al biroului pentru chestiunile evreiești din cadrul Ministerului de Externe polonez (1945-1947); consul general la Ierusalim (1947-1952); profesor la Universitatea din Varșovia (1952-1955). A cercetat și publicat studii referitoare la relațiile Poloniei cu Principatele Române, Hanatul Crimeei și Imperiul Otoman în secolele XVI-XVII.

³⁹ Ion Iancu Nistor (1876-1962), istoric și om politic român. Studii superioare la Universitatea din Cernăuți; doctor în filosofie (1909). Profesor la Universitatea din Cernăuți (1911-1916); profesor la Universitatea din București (din 1916); membru correspondent (din 1914), respectiv titular (din 1916) al Academiei Române. Președinte al Comitetului refugiaților bucovineni (1916-1918); membru PNL; ministru al Bucovinei în guvernul condus de Ion I.C.Brătianu (1922-1926); senator de drept în Parlamentul României (1928-1933); ministru secretar de stat pentru Minorități Etnice (1933); ministru al Muncii, respectiv al Cultelor și Artelor în guvernele conduse de Gheorghe Tătărescu (1933-1936). Arestat de autoritățile comuniste în 1950; întemnițat la Sighet, de unde a fost eliberat în 1955. Autorul unei opere istorice vaste, ce a cuprins cu precădere studii referitoare la Bucovina, dar și la istoria românilor.

vor allem im Altreich beobachten, daß das deutschfreundliche Lager, abgesehen von seiner zahlenmäßigen Schwäche von der Gegenseite förmlich in Schach gehalten wird.

Diese Situation ist nicht in letzter Linie durch die Schwächen und Mängel der deutschen Propaganda und Kulturpolitik in Rumänien hervorgerufen worden. Die Unterlassungssünde der vergangenen Jahre, der Mangel an zielbewußter, systematischer Arbeit und ähnliches mehr, wirken sich jetzt für die deutschen Interessen denkbar ungünstig aus.

Ich greife als Beispiel heraus, daß auf dem Gebiet des Lichtspielwesens von deutscher Seite nicht vorgesorgt wurde. Mit Ausnahme der deutschen Siedlungsgebiete gibt es keine deutschen Lichtspiele. Die Folge ist jetzt beispielsweise, daß die deutsche „Wochenschau“ gegenüber der englischen und vor allem französischen völlig in den Hintergrund tritt. Gerade für die primitive Bevölkerung des Altreichs, die schon an sich eher für Frankreich voreingekommen ist, als umgekehrt, ergibt sich daraus ein politisch gefährlicher Einfluß. Die Errichtung deutscher Lichtspieltheater in rumänischen Städten wäre nicht schwer gewesen und hätte sich auch ohne wesentliche finanzielle Belastung durchführen lassen, indem man Volksdeutsche zu derartigen Gründungen aufmunterte und durch Lieferung von Filmstreifen zu ermäßigten Gebühren unterstützte.

Angesichts der ganzen Lage ist auch gewißmaßen ein Luxus, wenn zwischen der AO⁴⁰ und der Deutschen Volksgruppe nicht das notwendige Einverständnis herrscht. Es ist völlig klar, daß die Partei im Ausland besonders vorsichtig sein muß, wenn es sich um Fühlungnahme mit Volksdeutschen handelt, um nicht gefährliche Konflikte mit der Staatsgewalt heraufzubeschwören. Von dieser Seite her gesehen ist gegen die Vorsicht der AO in Rumänien auch nichts einzuwenden. Nur schießt diese entschieden über Ziel und ist über den Einfluß des Landesleiter Konradi⁴¹ oft ausgesprochen gegen die Volksgruppe. Auf diese Weise entsteht z. B. unter dem Bukarester Deutschtum gewißmaßen eine Spaltung, die schon bei der Jugenderziehung beginnt. Gewiß läßt sich das ganz nicht vermeiden, aber die durch die Umstände gebotene Trennung müßte nicht in einer Form geschehen, die für die Volksdeutschen oft verletzend ist und auch bei den Mitgliedern der reichsdeutschen Kolonie nicht immer den besten Eindruck hinterläßt.

Schwierigkeiten lassen sich auch auf wirtschaftlichem Gebiet feststellen. Reichsdeutsche Kaufleute in Rumänien führen beispielweise darüber Klage, daß sich die deutsch-rumänischen Wirtschaftsbeziehungen zu sehr auf Bukarest konzentrierten. Schuld daran sei die Haltung der Gesandtschaft, die deutsche Wirtschaftler, welche nach Bukarest kommen, um wirtschaftliche Beziehungen aufzunehmen, automatisch zu ihren Wirtschaftskonsulanten verweise, der seinerseits daran interessiert sei, daß das „Geschäft“ in Bukarest bleibe. Dies soll die Schwierigkeit zur Folge haben (ich beziehe mich auch in diesem Punkt lediglich auf erhaltene Informationen), daß die Provinz zu sehr vernachlässigt

---

⁴⁰ Se referă la Auslandsorganisation der NSDAP, organizația din străinătate a Partidului Național Socialist German.

⁴¹ Arthur Adolf Konradi (1880-?), inginer și om politic german. Născut la Sieniawa/Kiev, cetățean german din 1919. Studii tehnice la Universitățile din Karlsruhe și Braunschweig; reprezentant al industriei germane în București (din 1930); secretar general al Camerei de Comerț româno-germane din București (din 19.12.1935); atașat comercial în cadrul Legației germane din București (aprilie 1937-aprilie 1941), fiind expulzat de autoritățile române pentru rolul jucat în cursul rebeliunii legionare. Membru al NSDAP (din 1931); Landesgruppenleiter al NSDAP/AO în România (din 1932).

würde, da viele der gegründeten deutsch-rumänischen Wirtschaftsgesellschaften von deutscher Seite aus der notwendige Kontakt mit der Provinz fehle. So würde sich immer noch die Situation ergeben, daß für derartige Gesellschaften im Lande jüdische Aufkäufer tätig seien, die natürlich daran interessiert wären, die deutschen Interessen nach Möglichkeit zu schädigen. Erwiesen wäre es auch, daß diese jüdischen Aufkäufer absichtlich die volksdeutschen Siedlungsgebiete des Landes vernachlässigen würden, um dadurch das deutsche Element wirtschaftlich zu schwächen. Als Beispiel wurde mir für diese Situation die Bistriter Gegend genannt, wo im vergangenen Herbst der größere Teil der Obsternte auf den Bäumen verfaulte, da sich keine Käufer fanden. Auch hier dürfte manche Mißstand auszuschalten sein, wenn zwischen der Vertretung des Reiches sowie der AO einerseits und der deutschen Volksgruppe andererseits bessere Beziehungen bestünden.

Gut scheint unter den Rumänen sowohl Siebenbürgen als auch des Altreiches die deutsche Rundfunkpropaganda in rumänischer Sprache zu wirken. Die Schwierigkeit besteht hier allerdings darin, daß diese Nachrichten nur von einem verhältnismäßig kleinen Kreis gehört werden, der sich nach meinen Eindrücken und Erfahrungen wenigstens vorläufig nicht zu erweitern scheint.

Unklar und undurchsichtig ist die Lage der deutschen Volksgruppe hinsichtlich ihrer Leitung. Die gegenwärtige Regelung ist zweifellos nur eine Übergangslösung.

Nach Hermannstädter Mitteilungen soll jetzt die SS nach den Herbstvorfällen wieder daran gegangen sein, Beziehungen zwischen dem Reich und der Volksgruppe auszubauen. Ein Vertrauensmann der SS soll vor einigen Wochen nach Siebenbürgen gekommen sein und seine Tätigkeit aufgenommen haben. Er soll jedoch vor beträchtlichen Schwierigkeiten stehen, da durch die Ereignisse im Herbst, die Nervosität der rumänischen Behörden, dann aber auch durch gewisse Schwierigkeiten innerhalb der Volksgruppe selbst die Arbeitsgrundlagen wesentlich schlechter geworden sind.

gez. Valjavec

[BB, R 58 - Reichssicherheitshauptamt - / 7710, fol. 1-16].

Documentul nr. 2

SECRET

NOTĂ INFORMATIVĂ

Din 18. Septembrie 1941

[...]

„Pregătirea și câștigarea majorității în populația din Galiția în acest scop a fost întreprinsă de organizația germană S.S.

Această stare de lucruri din Galiția a avut repercusiuni și asupra populației ucrainene din Bucovina, unde deasemenea organizația germană S.S. se străduiește să câștige în sânul populației ucrainene un curent favorabil unei guvernări similare celei din Galiția.

În acest scop S.S.-Untersturmführer-ul Dr. Fritz Valjavec - dela „Einsatzkommando der deutschen Sicherheitspolizei und des SD – Einsatzkommando 10 b” – convocând în sala palatului cultural din Cernăuți, Piața Vasile Alexandri [sic!], la începutul lunii August pe următorii conducători ai minorității ucrainene: Ștefan Caciuc⁴², Giubela Iacobovschi⁴³,

---

⁴² Nu a putut fi identificat.

⁴³ Idem.

Dr. Duceac⁴⁴, Carbolițchi⁴⁵, și Dr. Krauciuc⁴⁶, cari acceptând acest deziderat, ultimii trei au fost însărcinați ca în termen de 8 zile să prezinte fiecare câte un memoriu, în care să invoce motive puternice, de ordin politic, etnic, cultural, social, administrativ, funcțiuni, așa zise persecuții suportate în cei 22 ani de stăpânire și administrație românească, adică tot ce ar îndreptăți pe ucraineni să ceară o asemenea guvernare.

Pentru ca acest plan al germanilor să aibă reușita asigurată, Dr. Fritz Valjavec, le-a promis că acest guvernământ german va dura în Bucovina numai timp de un an, după care va rămânea pur ucrainean”.

În vederea promovării acestei chestiuni, a luat ființă în orașul Sniatyn-Galiția, un centru ucrainean de propagandă care organizează acest curent în Bucovina de nord, înființând în acest scop și două tipografii, una în orașul Sniatyn și alta într-un sat chiar pe frontieră, în cari se vor tipări manifeste și literatură ucraineană necesară, urmând apoi să fie răspândite clandestin în Bucovina cu ajutorul grănicerilor germani de pe frontiera Galițiană.

Se menționează că, în baza acestei noi acțiuni s-a renunțat la reparația ziarului ucrainean „Samostinist”, iar tipograful Salaban⁴⁷, a fost însărcinat cu editarea acestui nou material propagandistic.

În legătură cu această chestiune, găsesc demn de remarcat și faptul că, în urma unei convorbiri amicale care a avut loc între S.S. Untersturmführer-ul Dr. Fritz Valjavec și ucraineanul Karbolițchi, acesta din urmă i-ar fi spus că, în Cernăuți pe str. Irimia Movilă se găsește o vilă pentru noul guvernator german, la care Valjavec, răsând l-a întrebat de unde știe acest amănunt.

Comisiunea de recrutarea voluntarilor ucraineni, a recrutat în ultimul timp circa 100 de voluntari, cari urmau să plece în Galiția cu „pasierscheine” individuale, însă S.S. Untersturmführer-ul Valjavec, a contramandat plecarea lor în Galiția spunându-le că vor pleca direct pe frontul ucrainean.

Sursa: agenții rezidenți ai Inspectoratului.

Valoarea: Informațiune sigură.

INSPECTOR JANDARMI CERNĂUȚI

Colonel ss. I. Mânecuță⁴⁸

I. Mânecuță

ȘEFUL BIROULUI POLITIC

Locot. ss. A. Penteleianu⁴⁹

A. Penteleianu

Raportat:

Inspect. General al Jand.

Serv. Marelui Pretor 85

---

⁴⁴ Idem.

⁴⁵ Idem.

⁴⁶ Idem.

⁴⁷ Idem.

⁴⁸ Ioan Mânecuță (1890-?), militar de carieră român. Comandantul Inspectoratului de Jandarmi Cernăuți în 1941. Maior (din 01.04.1926); locotenent-colonel (din 10.05.1934); colonel (din 10.05.1941). După război a fost arestat și întemnițat de autoritățile comuniste.

⁴⁹ Nu a putut fi identificat.

Comunicat:

Biuroul Maior Tarnavschi⁵⁰

Biuroul Statistic Militar Iași

Rezumat

Tendențele de autonomie a minorităților ucrainene și sprijinul poliției secrete germane.

*) Adnotări: 21.IX.1941 ss. indescifrabil”.

[ANIC, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar nr. 157/1941, f. 28-29].

Documentul nr. 3

CONFIDENȚIAL

RAPORT
asupra
SITUAȚIEI DIN BUCOVINA

Septembrie 1941.

RAPORT
asupra constatărilor făcute în Bucovina

[...]

Șeful Poliției Secrete Germane din Cernăuți, un anume Waljawek⁵¹, eliberează pe evreii internați în lagăre de autorități, primind în schimb bani și lucruri de preț.

Faptul este cunoscut de autoritățile militare germane, însă nu se ia nici o măsură împotriva lui.

[...]

[ANRMC, fond 706-Cabinetul de administrare a Basarabiei, Bucovinei și Transnistriei de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri (CBBT), inventar 1, dosar. nr. 23, f. 170-174].

Documentul nr. 4

ROMÂNIA
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
DIRECȚIUNEA GENERALĂ A POLIȚIEI
INSPECTORATUL REGIONAL DE POLIȚIE
CERNĂUȚI
SERVICIUL POLIȚIEI DE SIGURANȚĂ

CĂTRE
DIVIZIA VIII-a
CERNĂUȚI

No 47837/S.
1941 Noembrie 11.

Avem onoare a vă înainta alăturata notă informativă, referitor la activitatea ucrainenilor, în cadrul pretențiunilor lor, la teritoriul Bucovinei eliberate.

⁵⁰ Xenofon Tarnovschi (1897-?), militar de carieră român. Primit din armata austro-ungară cu vechimea și gradul de sublocotenent (01.10.1919). Locotenent (din 12.07.1923); căpitan (din 10.05.1930); maior (din 25.10.1939).

⁵¹ Se referă la Fritz Valjavec.

INSPECTOR REGIONAL

M. Păun⁵²

ss. M. Păun

ȘEFUL SERVICIULUI,

Victor Popescu⁵³

ss. Victor Popescu *

Copie.

Notă Informativă,

Imediat după intrarea trupelor române în Cernăuți, s'au instalat în hotelul „Pajura Neagră” din localitate formațiuni S.S. germane.

Între aceștia se afla și Sub-Lt. concentrat Dr. Fritz Valjavec.

Din primele zile, dela venirea sa în localitate, numitul Dr. Fritz Valjavec a luat contact cu organele noastre de Siguranță cu care căuta să colaboreze pe calea cea mai amiabilă.

Dr. Fritz Valjavec a fost trimis de Comandamentul G-1 al Formațiunilor SS din Berlin în calitate de referent al minorității ucrainene din teritoriul recucerit.

Un timp oarecare, acest domn Valjavec, lucrând mână în mână cu organele noastre competente, s'a arătat foarte favorabil cauzei noastre juste naționale, judecând această problemă cât se poate de imparțial și obiectiv.

Dela un timp încoace, nu știm cari vor fi fiind motivele care-l determină pe acest domn Valjavec să-și schimbe brusc atitudinea, devenind din judecătorul imparțial, cel mai aprig dușman al cauzei românești și cel mai înfocat susținător al mișcării ucrainene. Adjutantul și omul său de încredere este periculosul banderist Bendac jun⁵⁴.

Înainte de câteva zile, întorcându-se dintr'o călătorie de două săptămâni, a convocat o ședință a așa zisului comitet de direcție ucrainean din localitate, la care ședință a luat ca primul cuvântul. Adresându-se celor prezenți, a apelat la simțul lor de ucraineni și i-a rugat, ca prin orice fel de manifestație, chiar atitudine cât de dârză, să ceară deslipirea Nordului Bucovinei dela Statul Român și alipirea acestui teritoriu la Guvernământul General. Astfel fiind, credem că acest domn Valjavec și-a întrecut cu mult misiunea și atribuțiile sale, devenind din simplu spectator și referent al problemei ucrainene cel mai aprig și înfocat susținător al cauzei ucrainene, îndrăznind chiar să ațâțe minoritatea ucraineană la o atitudine dârză față de autoritățile românești.

Chestiunea este în curs de verificare.-

*) Adnotări: „Intrare Nr. 32503 1941 XI 14. Raport C[orp de] A[rmată]; B[iroul] 2 13. NOEM. 1941 ss. indescifrabil; La Guvernământ și Președinția Consiliului de Miniștri cu rugămintea de a se interveni către autoritățile germane pentru a fi rechemat și a i se da o altă însărcinare. ss

⁵² Mihai Păun (1893-1956), avocat și polițist român. Licențiat în drept, inspector regional de poliție la Cernăuți (1941-1944). Disponibilizat la sfârșitul anului 1944, a fost arestat și întemnițat de autoritățile comuniste. A trecut prin închisorile comuniste din Pitești, Târgșor, Făgăraș, Jilava, Sibiu, Suceava. Mort în închisoarea de la Suceava.

⁵³ Victor Popescu (1902-1952), polițist român. Licențiat în drept; comisar de poliție la Poliția din Cernăuți, Vatra Dornei (iunie 1940-iulie 1941) și din nou la Cernăuți (iulie 1941-martie 1944). Arestat și întemnițat de autoritățile comuniste. Mort în închisoarea de la Făgăraș.

⁵⁴ Nu a putut fi identificat.

G[enera]l Carlaonț⁵⁵; În caz că știrea se confirmă agitatorul va fi arestat și se va raporta telegrafic. ss. G[enera]l Carlaonț; B[iroul] 2. Se va întreba dacă chestiunea a fost raportată și la Guvernământ și Dir[ecția] Sig[uranței] Statului. – De asemenea dacă chestiunea s'a verificat. ss. indescifrabil”.

[AMRP, fond 2271-Divizia 8 Infanterie, dosar nr. 2369, f. 1220-1221].

Documentul nr. 5

Botschafter Ritter⁵⁶

Herrn U.St.S. Woermann⁵⁷

Herrn U.St.S. Luther⁵⁸

⁵⁵ Dumitru Carlaonț (1888-1970), militar de carieră român. După absolvirea Școlii militare de ofițeri de Artilerie, Geniu și Marină (1908-1910), intră în armată cu gradul de sublocotenent (1910); absolvent al Școlii Superioare de Război (1919-1921); participant la Primul Război Mondial. Comandant secund al Diviziei 4 Infanterie (10.05-30.06.1941); comandant militar al orașului Iași (01.07-02.09.1941); comandant al Diviziei 8 Infanterie (02.09.1941-10.09.1944); secretar general al Ministerului de Război (11.09-01.02.1944); în comandamentul Corpului 1 teritorial (01.10-01.11.1944); în comandamentul Corpului 7 teritorial (01.11.1944-15.02.1945); la dispoziția Ministerului de Război (15.02-22.03.1945); trecut în rezervă la 22.03.1945. Colonel (din 1934); general de brigadă (din 1939); general de divizie (din 1942). A fost arestat și întemnițat de autoritățile comuniste.

⁵⁶ Karl Ritter (1883-1968), economist și diplomat de carieră german. Intră în diplomatie în 1922; consilier de legație referent în cadrul departamentului economic (1922-1923); însărcinat temporar cu girarea Legației germane din Belgrad (1923), post neocupat în cele din urmă; director ministerial și conducător al referatului de economie și politică de reparații din cadrul Ministerului de Externe german (din 1924); comisar pentru tratativele economice (din 1925); șef al departamentului de politică economică (1936-1937); ambasador la Rio de Janeiro (1937-1938); însărcinat special legat de acordul semnat la München (1938); ambasador cu însărcinări speciale în Ministerul de Externe (1939-1945). A fost condamnat în „procesul Wilhelmstraße” de la Nürnberg (1949).

⁵⁷ Ernst Woermann (1888-1979), jurist și diplomat de carieră german. Licențiat în drept, doctor în drept. Intră în diplomatie în 1919; membru al delegației germane la Conferința de Pace din Paris; secretar de legație la Ambasada din Paris (1920-1923); secretar de legație în cadrul centralei Ministerului de Externe (1923-1925); secretar de legație (din 1928 consilier de legație) în cadrul Legației din Viena (1925-1929); consilier de legație (din 1934 consilier de legație referent) în cadrul Centralei Ministerului de Externe (1930-1936); consilier de ambasadă (din 1937 ministru plenipotențiar) în cadrul Ambasadei din Londra (1936-1938); subsecretar de stat în Ministerul de Externe, conducătorul departamentului politic (martie 1938-iulie 1943); ambasador la Nanking (iulie 1943-mai 1945). Condamnat în „procesul Wilhelmstraße” desfășurat la Nürnberg în 1949.

⁵⁸ Martin Franz Julius Luther (1895-1945), om politic și diplomat german. Voluntar în Primul Război Mondial, locotenent (1918), după încheierea războiului activează în calitate de expeditor de mobilă. Se alătură NSDAP în 1932. Aflat în relații apropiate cu Joachim von Ribbentrop, fapt ce a contribuit decisiv la ascensiunea sa în cadrul aparatului diplomatic după numirea lui Ribbentrop în fruntea Ministerului de Externe. Astfel, în 1938 devine conducătorul referatului special NSDAP din cadrul Ministerului de Externe, iar în mai 1940 este numit în fruntea nou înființatului departament Germania (Abteilung Deutschland), care răspundea, printre altele, de colaborarea cu Heinrich Himmler și RSHA, de „soluționarea” chestiunii evreiești și de politica rasială. În 1941 devine director ministerial cu titulatura de subsecretar de stat în Ministerul de Externe. În această calitate a colaborat intens cu Adolf Eichmann în vederea „soluționării chestiunii evreiești”, îndeosebi în pregătirea diplomatică a deportării evreilor din statele aliate/satelite cu Germania sau ocupate/aflăte sub controlul Reichului. De asemenea, Martin Luther a reprezentat Ministerul de Externe la conferința de la Wannsee ce a decis aplicarea soluției finale în chestiunea evreiască. Ambițios, avid de putere, a încercat în 1943 să-l îndeparteze pe Ribbentrop și să devină ministru de Externe în locul acestuia. Tentativa a eșuat, însă iar Martin Luther a fost arestat în februarie 1943 și internat în lagărul de concentrare Sachsenhausen. Eliberat de Armata Roșie după capitularea Berlinului, a murit la scurt timp în urma unui atac de cord.

- je besonders -

Dem Generalfeldmarschall Keitel⁵⁹ sind gelegentlich seines Besuches in Bukarest von dem Marschall Antonescu⁶⁰ zwei Aufzeichnungen über militärische und wirtschaftliche Fragen übergeben worden. Dabei befand sich auch die anliegende kurze Aufzeichnung, in der die Vorwurf erhoben wird daß irgendwelche deutsche Stellen in der Ukraine gegen Marschall Antonescu agitieren.

Ich habe die anderen beiden Aufzeichnungen dem Gesandten Clodius⁶¹ geschickt, möchte Sie aber auf diese dritte Aufzeichnung besonders aufmerksam machen mit dem Anheimstellen der Angelegenheit nachzugehen. Falls sich herausstellt daß diese Vorwurf zu Recht erhoben wird, wäre es notwendig, dafür zu sorgen, daß eine solche Agitation gegen Antonescu in der Ukraine abgestellt wird.

„Westfalen“, den 12. November 1941
gez. Ritter

Abschrift

[Anl. zu Abt. Ausl. Nr. 00143/41 g.Kdos. I c]

---

⁵⁹ Wilhelm Keitel (1882-1946), militar de carieră german. Intră în armata imperială în 1901 cu gradul de sublocotenent; participă la Primul Război Mondial. Șef al Wehrmachtsamt din Ministerul de Război al Reichului (1935-1938); șef al Înaltului Comandament al Wehrmachtului (04.02.1938-08.05.1945). Poreclit „Lakeitel” (lacheul) pentru servilismul său față de Adolf Hitler, a fost un susținător fervent al planurilor acestuia, fiind responsabil pentru distrugerile și crimele de război din cel de-Al Doilea Război Mondial. A semnat în mai 1945 documentul ce stipula capitularea Wehrmachtului în fața Aliaților. Condamnat la moarte de Tribunalul Internațional de la Nürnberg și executat la 16.10.1946. General de artilerie (din 01.08.1937); general-colonel (din 01.11.1938); feldmareșal (din 19.07.1940).

⁶⁰ Ion Antonescu (1882-1946), militar de carieră și om politic român. Absolvent al Școlii militare de ofițeri de infanterie și cavalerie (1902-1904) și al Școlii Superioare de Război (1909-1911). Intră în armată în 1904, participă la Primul Război Mondial. Șef al Marelui Stat Major (1933-1934); ministru al Apărării Naționale (1938); președinte al Consiliului de Miniștri și Conducător al Statului român (06.09.1940-23.08.1944); comandant al Grupului de Armate „General Antonescu” (22.06-17.07.1941). Arestat la 23 august 1944 pentru refuzul de a încheia armistițiul cu Națiunile Unite, este predat autorităților sovietice la începutul lunii septembrie. Deținut și anchetat în URSS (septembrie 1944-aprilie 1946), este readus în țară, judecat și condamnat la moarte de așa-zisul Tribunal al Poporului. Executat la Jilava în data de 01.06.1946. General de corp de armată (din 1940); general de armată (din 1941); mareșal (din 21.08. 1941).

⁶¹ Carl Clodius (1897-1952), diplomat de carieră german. Intră în diplomatie în 1921; atașat de legație – din 1926, secretar de legație, – în cadrul departamentului X (comerț exterior) al Ministerului de Externe (1922-1927); secretar de legație – din 1928 consilier de legație – în cadrul Ambasadei germane din Paris (1927-1931); consilier de legație la Legația germană din Viena (1931-1932); consilier de legație la Legația germană din Sofia (1932-1933); consilier de legație – din 1936 consilier de legație referent – în cadrul departamentului economic al Ministerului de Externe - referatul II Europa de sud și de sud-est (1933-1936); conducător adjunct al departamentului economic (1936-1938); reprezentant al Ministerului de Externe în Centrala constituită în cadrul Ministerului de Interne în vederea realizării unificării Austriei cu Reichul (1938); ministru plenipotențiar (din 1938); însărcinat special pentru tratativele de politică comercială (din 1943); însărcinat special pentru tratative economice și politice în București (05.05.-23.08.1944). Luat prizonier de autoritățile române, a fost predat armatei sovietice în septembrie 1944. Mort în prizonieratul sovietic în 1952.

Aufzeichnung

Der Gouverneur von Bukovina⁶² meldet:

Der geheime deutsche Dienst ? aus Cernauti hat der ukrainischen Provinz-Organisation die Anweisung erteilt, alle Ukrainer sollen ostentativ bei der Volksbefragung gegen Marschall Antonescu als eine anti-rumänische Kundgebung der ukrainischen Minderheit abstimmen.

Es wurde der ukrainischen Minderheit zu verstehen gegeben, daß sie nur auf diesem Weg das Recht der Einverleibung von Nord-Bukovina und Bessarabien in einem künftigen Ukrainischen Staat behaupten könnte.

*) Randbemerkung: „D II bitte sofort Feststellungen treffen und berichten Lu[ther] 14/11“.

[PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiatattachés, nenumerotat].

Documentul nr. 6

Telegramm
(Geh. Ch. V.)

Bukarest, den 14. November 1941

Ankunft: den 14. November 1941 18.30 Uhr

Nr. 3742 vom 14.11.41.

Vizeministerpräsident⁶³ teilt mit mit, daß seitens des deutschen Überwachungsdienstes in Czernowitz Propaganda gegen die Beteiligung der Ukrainer an der Volksabstimmung gemacht worden sei. Da die Volksabstimmung die Zusammenfassung des ganzen rumänischen Volkes unter Führung des Marschalls Antonescu zum Ziel habe, sei diese Haltung von Mitgliedern des deutschen Geheimdienstes in Czernowitz nicht recht verständlich.

⁶² Corneliu Calotescu (1889-1970), militar de carieră român. După absolvirea Școlii militare de ofițeri de infanterie, intră în armată cu gradul de sublocotenent (1910) și participă la Primul Război Mondial. Secretar general al Subsecretariatului de Stat al Armatei de Uscat (20.12.1940-20.08.1941); locțiitor al guvernatorului Bucovinei (20.08-04.09.1941); guvernator al Bucovinei (05.09.1941-20.03.1943); comandant al Diviziei 3 infanterie (20.03.1943-12.10.1944); începând cu data 12.10.1944 la dispoziția Ministerului de Război. Este arestat la 13.10.1944 și judecat în primul lot al criminalilor de război, fiind condamnat la moarte. În 22.05.1945 sentința este comutată la muncă silnică pe viață. Eliberat din închisoare în 1956, fiind grațiat prin decretul nr. 42/1955. Colonel (din 1934); general de brigadă (din 1939); general de divizie (din 1942); trecut în rezervă la 22.03.1945.

⁶³ Mihai Antonescu (1904-1946), jurist, profesor universitar și om politic român. Licențiat în drept, doctor în drept, profesor de drept internațional la Universitatea din București; ministru de Justiție în guvernul național-legionar (septembrie 1940-ianuarie 1941); ministru secretar de stat (din ianuarie 1941); ministru ad-interim al Propagandei Naționale (mai-iunie 1941); titular la același departament (27.06.1941-23.08.1944); vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru de Externe (27.06.1941-23.08.1944). A fost, incontestabil, principalul colaborator al Conducătorului Statului român. Arestat odată cu mareșalul Ion Antonescu în după-masa zilei de 23.08.1944, Mihai Antonescu a împărtășit soarta celorlalți apropiați ai mareșalului, respectiv captivitatea în URSS (septembrie 1944-aprilie 1946); judecarea și condamnarea la moarte de către Tribunalul Poporului (aprilie-mai 1946), sentința fiind executată la 01.06.1946.

Mitteilung des Vizeministerpräsidenten wird durch eine Meldung des zuständigen Beraters ergänzt, wonach S.S. Untersturmführer Professor Watzlawek⁶⁴, der dem S.D.-Kommando Czernowitz angehört, vor kurzem erneut eine Besprechung mit führenden Persönlichkeiten der ukrainischen Bevölkerung in Czernowitz gehabt habe, die nach Ansicht des Gouverneurs General Calotescu zu einer Verschärfung der innerpolitischen Gegensätze führen könne, zumal der betreffende SS.-Führer eine wenig Rumänienfreundliche, dafür aber betont pro (fehlt vermutlich eine Gruppe) Haltung zeigt.

Da General Calotescu uns gegenüber eine sehr loyale Haltung bewiesen hat, möchte ich anregen, die SS.-Führung anzuweisen, sich künftig nicht mehr in Fragen der rumänischen Innenpolitik einzumischen.

Erbitte Drahtweisung.

Killinger⁶⁵

Hergestellt in 15 St.

Davon sind gegangen:

Nr. 1 an Pol IV (Arb. St.).

Nr. 2 an R.A.M.

Nr. 3 an St.S.

Nr. 4 an Chef A.O.

Nr. 5 an B.R.A.M..

Nr. 6 an Leiter Abt. Pol

Nr. 7 an " " Recht

Nr. 8 an " " Pers.

Nr. 9 an " " Ha. Pol

Nr. 10 an " " Kult

Nr. 11 an " " Presse

Nr. 12 an " " Prot.

Nr. 13 an " " Dtschld.

⁶⁴ Se referă la Fritz Valjavec.

⁶⁵ Manfred, baron von Killinger (1886-1944), militar de carieră, om politic și diplomat german. În perioada 1904-1920 își desfășoară activitatea în cadrul Marinei imperiale. În calitate de comandant de submarin, participă în cursul Primului Război Mondial la celebra bătălie de la Skagerrak. În 1920 se retrage din serviciul militar activ, intrând în viața politică. Membru al *Freikorpsbrigade Ehrhardt* (1919-1920); membru al organizației *Consul* (1920-1923); conducător al *Wikingbund* (1923-1928); membru NSDAP (din 01.05.1928); membru SA (din 01.05.1928), Oberguppenführer SA (din februarie 1933); deputat în Parlamentul landului Saxonia (1928-1933); comisar al Reichului pentru landul Saxonia (10.03-06.05.1933); președinte la Consiliului de Miniștri în landul Saxonia (06.05.1933-28.02.1935); membru al Tribunalului Poporului (1935). În aprilie 1937 intră în cadrul serviciului diplomatic; consul general la San Francisco (iunie 1937-februarie 1939); rechemat în centrul Ministerului de Externe, este promovat ministru plenipotențiar (din 20.04.1939), îndeplinind funcția de conducător al referatului de cadre din departamentul de personal și administrație (mai 1939-iulie 1940); ministru plenipotențiar în Slovacia (21.07.1940-21.01.1941); ministru plenipotențiar în România (24.01.1941-23.08.1944). S-a sinucis în clădirea Legației germane din București la 02.09.1944.

Nr. 14 an ” ” Ru.

Nr. 15 an Dg. Pol.

Dies ist Nr. 13

*) Randbemerkung:

- oben „Sofort ! P[artei]g[enosse] Picot⁶⁶ bitte sofort im Auftrag R[eichs]A[ußen]M[inister]⁶⁷ schriftlich O[ber]Gru[ppen]f[ührer] Heydrich⁶⁸ um sofortige Einleitung genauer Untersuchung und Mitteilung über Ergebnis bitten“;

- unten „Wenn Angaben zutreffend, sofort abstellen. Lu[ther] 14/11“.

[PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattachés, nenumerotat].

⁶⁶ Werner Picot (1903-1992), comerciant, jurist și diplomat german. Ofițer SS. Studii de drept la Universitatea din Leipzig (1926-1930); avocat pe lângă Tribunalul din Berlin (1934-1935); membru NSDAP - (din 01.03.1931); membru SA; din iulie 1935 membru SS. În iulie 1935 intră în serviciul diplomatic; atașat de legăție (din 24.02.1936); atașat de legăție în cadrul Legăției din Kaunas (1936-1937); atașat de legăție (din 01.04.1937 secretar de legăție) în cadrul Ambasadei de pe lângă Sfântul Scaun (1937-1939); secretar de legăție (din 12.12.1940 consilier de legăție) în cadrul departamentului Germania al Ministerului de Externe (1939-1944); serviciu militar în cadrul Grupului de Armate Centru (1944-1945). Sturmbannführer SS (din 1937); Obersturmbannführer SS (din 1940); Standartenführer SS (din 1942).

⁶⁷ Joachim von Ribbentrop (1893-1946), om politic și diplomat german. Participant la Primul Război Mondial; membru NSDAP – nr. 1199927 (din august 1932); membru SS (din mai 1933); ambasador extraordinar și plenipotențiar (din 01.06.1935); ambasador la Londra (iulie 1936-februarie 1938); ministru de Externe (04.02.1938-08.05.1945). Principalul negociator și semnatar din partea Germaniei al funestului pact Molotov-Ribbentrop din 23.08.1939, ce a permis declanșarea celui de-Al Doilea Război Mondial. Considerat criminal de război, a fost judecat și condamnat la moarte de Tribunalul Internațional de la Nürnberg. Brigadenführer SS (din 18.06.1935); Gruppenführer SS (din 13.09.1936); Obergruppenführer SS (din 20.04.1940).

⁶⁸ Reinhard Heydrich (1904-1942), militar de carieră și om politic german. Ofițer SS. Intră în Marina militară (1922) și absolvă școala de transmisiuni (1926-1931). Își desfășoară activitatea în diferite unități navale, fiind pentru o scurtă perioadă chiar subordonatul viitorului șef al Abwehrului – și rival în domeniul informațiilor – amiralul Wilhelm Canaris. Îndepărtat din marină în 1931, ca urmare a unei logodne neonorate, se alătură în același an NSDAP și SS (membru nr.10120), Himmler însărcinându-l cu formarea unui serviciu de informații și pază al NSDAP, viitorul Sicherheitsdienst - Serviciul de Siguranță (SD). După preluarea puterii de către Hitler, cariera lui Heydrich cunoaște o ascensiune fulminantă: comandant al Gestapo (din 1934); comandantul Poliției de Siguranță și al SD (din 1936); șef al Oficiului Central de Siguranță al Reichului - RSHA (din 1939); adjunctul protectorului Reichului pentru Boemia și Moravia-stellvertretender Reichsprotector für Böhmen und Mähren (din septembrie 1941). În 1939-1940 a coordonat și supravegheat deportarea evreilor din Germania și Austria în ghetourile din Polonia, iar în iulie 1941 a fost însărcinat cu pregătirea și aplicarea „soluției finale” în chestiunea evreiască în teritoriile ocupate/controlate de Reich, precum și în statele aliate/satelite. În această calitate a condus conferința de la Wansee din 20.01.1942, ce a dezbătut aplicarea concretă a „Endlösung”-ului. Este responsabil pentru asasinarea a milioane de evrei și pentru atrocitățile comise în teritoriile ocupate de Reich. Moare în iunie 1942 în urma atentatului organizat la Praga de patrioți cehi. Standartenführer SS (din 29.07.1932); Oberführer SS (din 21.03.1933); Brigadenführer SS (din 09.11.1933); Gruppenführer SS (din 30.06.1934), Obergruppenführer SS (din 27.09.1941).

Documentul nr. 7

R'schr. 1.b. - Durchdr. als Konz./N/

Geheim

17. November 1941

e.o. D II 2248 g.

Schnellbrief !Lieber Kamerad Schellenberg⁶⁹,

+)

Im Auftrage des Herrn Reichsaußenministers⁷⁰ unterrichte ich Sie von dem in der Anlage beigefügten Wortlaut eines Drahtberichts⁷¹ des Deutschen Gesandten in Bukarest⁷², der sich mit der angeblich unfreundlichen Haltung des SS-Untersturmführers Professor Watzlawek⁷³ von SD. Kommando Czernowitz gegenüber der rumänischen Innenpolitik befaßt.

Im Interesse der deutsch-rumänischen Beziehungen bitte ich um die möglichst unverzügliche Einleitung einer Untersuchung der Angelegenheit und um Mitteilung der dortigen Feststellungen.

Für den Fall, daß der Bericht der Deutschen Gesandtschaft in Bukarest durch die dortigen Ermittlungen bestätigt wird, bitte ich weisungsgemäß um Abstellung, damit Störungen der rumänischen Innenpolitik vermieden werden.

Heil Hitler !

Ihr

gez. Luther

(Luther)

+) Ref. Abschr. des Tel. Nr. 3742 vom 14.11. aus Bukarest

W. vorl. im. Ref.

Durch Motorfahrer !

---

⁶⁹ Walter Schellenberg (1910-1952), ofițer SS. Studii de medicină și drept la Universitatea din Bonn; membru NSDAP-nr. 4504508 (din aprilie 1933), respectiv membru SS-nr. 124817 (din martie 1933). Activează în cadrul SD-Hauptamt (din vara anului 1934); conducător al departamentului Spionageabwehr în cadrul RSHA (din 1939); conducător al departamentului VI-Auslandnachrichtendienst din RSHA (din 1941). A anihilat rețeaua „Rote Kapelle” și l-a arestat personal pe amiralul Wilhelm Canaris în iulie 1944. În mai 1945 a fost trimis de amiralul Karl Dönitz în Suedia pentru a trata cu aliații. Arestat în 1945; depune mărturie în cadrul procesului de la Nürnberg. Condamnat în 1949 la 6 ani închisoare, este eliberat din motive de sănătate în decembrie 1950. În perioada postbelică a colaborat cu CIA. SS-Standartenführer (din 21.06.1942); SS-Oberführer (din 21.06.1943); SS-Brigadenführer (din 21.06.1944).

⁷⁰ Joachim von Ribbentrop.

⁷¹ Vezi documentul precedent.

⁷² Manfred, baron von Killinger.

⁷³ Se referă la Fritz Valjavec.

An

den Chef der Sicherheitspolizei
und des S.D.
- Amt VI -
z. Hd. von SS-Obersturmbannf. Dr. Schellenberg
Berlin Schmargendorf
Berkauer Str. 32-36

18.12.41   Wiedervorgelegt am 3/1 42.

*) Randbemerkung: „Auf f[ern]m[ün]dl[iche] Anfr[age] bei O[ber]st[urm]ba[n]nf[ührer] Schellenberg: Ermittl[ungen] in Czernowitz sind eingeleitet aber noch nicht abgeschlossen. W[ieder]v[or]lage in 1 Wo[che] P[usch]h⁷⁴ 21/11”.

[PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattachés, nenumerotat].

Documentul nr. 8

Geheim

zu D II 2248 g.

SS-Obersturmbannführer Dr. Schellenberg erklärte mir anlässlich unserer gestrigen Rücksprache, daß in den nächsten Tagen Bescheid wegen Watzlawek⁷⁵ erteilt werde. Sachbearbeiter im Amt VI ist Herr Hanke⁷⁶.

Hiermit unter Bezugnahme auf eine fernmündliche Unterredung, die SS-Obersturmbannführer Dr. Schellenberg in meiner Gegenwart mit Herrn Hanke geführt hat, Herrn Amtsrat Radke⁷⁷

mit der Bitte vorgelegt, bei Herrn Hanke zu erinnern und zu drängeln.

Berlin, den 21. Januar 1942

gez. Picot

(PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattachés, nenumerotat).

⁷⁴ Rolf Pusch (1912-?); jurist și diplomat de carieră german. Licențiat în drept; doctor în drept (1935). Membru NSDAP (din 01.05.1931); membru SA. Intră în serviciul diplomatic în aprilie 1936 ca atașat de legație; atașat de legație la Legația din București (martie 1937-ianuarie 1940); atașat de legație la Legația din Kaunas (ianuarie-august 1940); atașat de legație (din 21.12.1940 secretar de legație) în cadrul departamentului Germania al Ministerului de Externe (august 1940-iunie 1943); serviciu militar (iunie 1943-mai 1945).

⁷⁵ Se referă la Fritz Valjavec.

⁷⁶ Friedrich Hanke

⁷⁷ Eberhard Radke (1885-?), funcționar de carieră german. A lucrat în cadrul Ministerului de Externe (1920-1945).

Documentul nr. 9

ROMÂNIA
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
DIRECȚIUNEA GENERALĂ A POLIȚIEI
INSPECTORATUL REGIONAL DE POLIȚIE
CERNĂUȚI
SERVICIUL POLIȚIEI Inf.

Către
Divizia 8-a Inf.
CERNĂUȚI

No. 61805/S
23 Ianuarie 1942

Avem onoare a vă înainta în copie alăturata notă informativă cu privire la întvederea pe care au avut-o informatorul nostru rezident cu Dl. Ministru de Stat Pflaumer⁷⁸.

INSPECTOR REGIONAL
ss. M. Păun

Șeful Serviciului
ss. Victor Popescu *

NOTA INFORMATIVĂ

Ministrul german Pflaumer a sosit la Cernăuți în 16 Ianuarie, seara și a vizitat, fără să fie anunțat, sâmbătă, 17 Ianuarie, Consulatul german.

Întâmplător am fost acolo (la Consulat) și am fost primit de Dl. Ministru Pflaumer într'o scurtă audiență.

Domnul Ministru Pflaumer m'a întrebat dacă cunosc ucrainenii de toată încrederea din Nordul Bucovinei cu cari să pot discuta chestiuni politice de mare importanță.

La răspunsul meu că nu-i prea cunosc pe propagandiștii tineri ucrainenii din Nordul Bucovinei, Dl. Ministru Pflaumer și-a exprimat regretul, spunându-mi că masele populare țărănești ucrainene trebuie neapărat clarificate în sensul că o deslipire a Bucovinei de Nord dela România este absolut imposibilă, chiar și atunci s'ar înființa un stat ucrainean sub protectoratul Germaniei, pentru motivul că Germania nu va risca relațiile ei de bună prietenie cu aliata ei credincioasă România.

---

⁷⁸ Karl Pflaumer (1896-1971), om politic german. Studii liceale, participant la Primul Război Mondial. Membru NSDAP – nr. 186057 (din 1929), membru SS – nr. 62511. În perioada 1920-1929 își desfășoară activitatea în cadrul Poliției landului Baden, fiind îndepărtat în 1929 ca urmare a simpatiilor NSDAP. Deputat în Reichstag (din 12.11.1933); ministru de Interne al landului Baden (din 06.05.1933); consilier pentru drept administrativ pe lângă Legația germană din București (martie 1941-30.06.1942). Standartenführer SS (din 15.05.1933); Oberführer SS (din 09.09.1934); Brigadenführer SS (din 20.04.1940).

Acest lucru trebuie făcut ca poporul ucrainean din Bucovina de Nord să înțeleagă că o altă soluție nu este posibilă.

Din isvor sigur am aflat că Luni 19 Ianuarie a.c. s'a iscat o ceartă între Dl. Ministru Pflaumer și Consulul german Dr. Schellhorn⁷⁹. Motivul acestei altercații a fost problema ucraineană.

Dl. Ministru Pflaumer a dat dispozițiuni ca Dl. Schellhorn să plece de îndată la Berlin pentru a prezenta un raport. Dl. Consul Schellhorn supunându-se a și plecat imediat Luni 19 Ianuarie 1942 seara la Berlin, unde va prezenta un raport asupra situației de spirit a ucrainenilor din Bucovina de Nord. În drum spre Berlin se va opri la Lemberg unde va lua legătura cu forurile germane. Aduag că în prezent s'a instaurat în Galiția o administrație germană mai severă, ceea ce a produs o vie nemulțumire în rândurile populației ucrainene de acolo.

La Consulatul german din localitate au fost concediați, la ordinal Ambasadei Germane din București, toți ucrainenii cari au avut diferite ocupații, rămânând numai un singur ucrainean profesorul Harpiuk⁸⁰, care face serviciul de interpret, traducând în limba germană diferite rapoarte ale ucrainenilor (oameni de încredere), precum și traducerea acelor rapoarte care sunt aduse prin contrabandă din Galiția. Dânsul este repartizat funcționarului consular Knittel⁸¹ și din punct de vedere politic nu joacă nici un rol.

În decomun, în ultimul timp, problema ucraineană a pierdut complectamente din interes la Consulatul german din localitate, în urma instrucțiunilor primite dela Ambasada Germană din București.

*) Adnotări: „25 IAN 1942. II Se va înainta în copie C[orpului] 4 A[rmată] ss. G[enera]l Carlaonț; Intrare Nr. 33517 1942 I. 26.”.

[AMRP, fond 2271-Divizia 8 Infanterie, dosar nr. 2370, f. 2435-2437].

---

⁷⁹ Fritz Gebhard Schellhorn (1888-1982), diplomat de carieră german. Studii de medicină la Tübingen, Londra și Lausanne, participant la Primul Război Mondial în calitate de cadru militar medical de rezervă. Intră în serviciul diplomatic în 1920 în calitate de atașat de legație. Atașat de legație (din 1923 secretar de legație) în cadrul Legației din Bruxelles (1921-1925); activitate în cadrul centralei Ministerului de Externe (1926-1928); secretar de legație în cadrul Legației din Copenhaga fiind însărcinat cu conducerea temporară a Consulatului din Reykjavik (1928-1929); secretar de legație (din 1929 consilier de legație) în cadrul Legației din Viena (1929-1931); consilier de legație în cadrul Ambasadei din Paris (1931-1933); activitate în cadrul centralei Ministerului de Externe (1933-1934); consul la Cernăuți (1934-1940); consul la Iași (1940-1941); consul la Cernăuți (1941-1944); în urma desființării Consulatului din Cernăuți în martie 1944, este mutat la Legația din București. După evenimentele din 23.08.1944 este internat și ulterior predat autorităților sovietice și rămâne în prizonieratul sovietic până în 1956.

⁸⁰ Nu a putut fi identificat.

⁸¹ Eitel Knittel (1916-?), funcționar german originar din Bucovina. În perioada 1940-1943 a activat în cadrul Consulatului german din Cernăuți în calitate de translator și, ulterior, conducător al secției de pașapoarte și propagandă.

Documentul nr. 10

ROMÂNIA
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
DIRECȚIUNEA GENERALĂ A POLIȚIEI
INSPECTORATUL REGIONAL DE POLIȚIE
CERNĂUȚI
SERVICIUL POLIȚIEI Inf.

Către
Divizia 8-a Inf.
CERNĂUȚI

No. 61201/S
23 Ianuarie 1942

Avem onoare a vă înainta în copie alăturata notă informativă, spre știința Dvs.

INSPECTOR REGIONAL
ss. M. Păun

Șeful Serviciului
ss. Victor Popescu *

NOTA INFORMATIVĂ

Reprezentanții ucraineni din localitate – Kendzerski⁸², Kolotelo⁸³, Nastuneak⁸⁴, Kowal⁸⁵ și alții – s’au întâlnit Joi în 15 Ianuarie, la orele 18, ocazional cu d-nii Prof. Valjavec și Reitzenstein⁸⁶, de față fiind și domnul Viceconsul Henschel⁸⁷ precum și inginerul Jukovski⁸⁸, din serviciul special german.

Ucrainenii se aflau tocmai la eșirea din Comandatura germană, când a început o discuție cu cei patru domni chiar în antreul Comandaturei.

Reprezentanții ucraineni au început să se plângă de tratamentul insuportabil la care sunt expuși ucrainenii din Bucovina. În consecință Dl. Valjavec a sfătuit pe ucrainenii să se adreseze cu un memoriu bine motivat direct Consulatului precum și Ambasadei germane, în care să fie conținute doleanțele ucrainenilor. D-sa a mai făcut observația că ucrainenii locali n’ar merita sfatul dat pentru motivul că ei au avut odată ocazia să treacă sub conducerea directă germană, încă în luna Octomvrie 1941, dar au refuzat.

---

⁸² Nu a putut fi identificat.

⁸³ Idem.

⁸⁴ Idem.

⁸⁵ Idem.

⁸⁶ Informație eronată. Se referă probabil la căpitanul Reisenstein, comandantul pieței germane din Cernăuți. Nu a putut fi identificat.

⁸⁷ Informație eronată. Se referă la W. Henschel (1884-?), care făcea parte din personalul administrativ al Consulatului german din Cernăuți.

⁸⁸ Nu a putut fi identificat.

Convorbirea aceasta, complectamente ocazională, a avut drept urmare că chiar Joi (15 Ianuarie) seara pe la orele 20.30 capii tinerilor ucraineni s'au întâlnit în strada Română (casa nu s'a putut stabili), unde au elaborat un memoriu citând o serie de prigoniri ale ucrainenilor din punct de vedere moral și economic.

În memoriu se spune că ucrainenii din Bucovina nu se bucură de nici un fel de libertate, neadmițându-se până în prezent nici o societate sau organizație culturală ucraineană, cu toate că s'au înaintat mai multe cereri în această privință. Deasemenea și din punct de vedere economic ucrainenii nu numai că nu se bucură de nici un sprijin dar sunt chiar cu totul excluși din viața economică. Dintre atâtea magazine deschise la Cernăuți nu există nici unul care să fi fost acordat unui ucrainean. Nici crearea unei cooperative țărănești nu a fost admisă.

În felul acesta ucrainenii din Bucovina sunt împinși spre decadentă, fiind în parte nevoiți să nege chiar naționalitatea lor pentru a putea obține în felul acesta măcar niște autorizații de a scoate lemne din pădure. Luându-se în considerare că populația Bucovinei de Nord numără vreo 76% de ucraineni, constituind majoritatea absolută, ar fi în concordanță cu concepția național-socialistă a marelui Reich german a dreptului de autodeterminare (Selbstbestimmungsrecht) să se facă cât mai de grabă un plebiscit în Bucovina.

Acest memoriu a fost predat de o delegație de ucraineni, Vineri, 16/I dimineața Consulului german din Cernăuți.

La Consulat, ucrainenii au fost primiți de ofițerii de serviciu Lt. Ziche⁸⁹ și introduși la Consul⁹⁰.

Delegația era condusă de Nastuneak, Petriuc⁹¹, Kendzerski și alții, și se compunea din 8 persoane.

Ucrainenii au adresat o scurtă cuvântare Consulului ovaționând pe Führer⁹² și pe colaboratorii săi, cari se îngrijesc totdeauna de poporul ucrainean.

De asemenea au rugat pe Consul să îndrumeze memoriul predat în trei exemplare, chiar forurilor din Berlin, ceea ce Consulul le-a promis.

*) Adnotări: „25 IAN 1942. II Raportat C[orpului] 4 A[rmată] ss. G[enera]l Carlaonț; Intrare Nr. 33517 1942 I. 26.”.

[AMRP, fond 2271-Divizia 8 Infanterie, dosar nr. 2370, f. 2438-2439].

⁸⁹ Idem.

⁹⁰ Fritz Gebhard Schellhorn.

⁹¹ Nu a putut fi identificat.

⁹² Adolf Hitler (1889-1945), „Der Führer”, om politic german (de origine austriacă). Lider al Nationalsozialistischer Deutscher Arbeiter Partei (NSDAP) – Partidul Național Socialist German (din 1921); cancelar al Reichului (30.01.1933-30.04.1945); conducător al Reichului (01.08.1934-30.04.1945); comandant suprem al Wehrmachtului (04.02.1938-30.04.1945). După preluarea puterii, a instaurat în Germania un regim de teroare și a dezlănțuit cel de-Al Doilea Război Mondial ce a produs omenirii suferințe incomensurabile. Este principalul responsabil pentru asasinarea a peste 6 milioane de evrei. S-a sinucis în bunkerul său din Berlin în 30.04.1945.

Documentul nr. 11*Betr. SS-U[nter]stu[rm]f[ührer]. Watzlawek⁹³

D II 2248 g.

Sachbearbeiter: SS St[urm]ba[nn]f[ührer] Waneck⁹⁴. Amt VI. RSHA

Auf fernmündliche Anfrage teilt der Wanneck mit, daß die Angelegenheit Watzlawek von ihm mit größter Beschleunigung bearbeitet werde. Er hoffe, die Angel[egenheit] in höchstens eine Woche zu einem positiven Abschluß bringen zu können. Er werde sodann gleichzeitig mit seiner Antwort vorweg fernmündliche Bescheid geben. R[adke] 23/1 V[er]f[ügung]. W[ieder]vorl[age] n[ach] 1 Woche. H[err] L[egations]R[at] Picot ist unterrichtet. Er hat selbst mit SS-Stu[rm]ba[nn]f[ührer] Waneck gesprochen. P[usch] 23/1. W[ieder]vorl[age] n[ach] 5 Tagen (Waneck ist gemahnt worden). B[erlin] 2.2.42 R[adke].

*) Handschriftlich geschrieben.

[PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattechés, nenumerotat].

Documentul nr. 12

**Der Chef der Sicherheitspolizei
und des SD**

VI E 4 AZ: 80236 / 42 (g.)

An das
Auswärtige Amt
Berlin W 35
Rauchstr. 27

Berlin, SW 11, den 4. Februar 1942
Wilhelmstraße 102

**Auswärtiges Amt
D II 190 g.
Eing. 9. FEB. 1942**

Geheim !

Betr.: SS-Untersturmführer Prof. Dr. Valjavec
(nicht Watzlawek).

Vorg.: Dortiges Schreiben D II 2248 vom 17.11.1941⁹⁵.

In obiger Angelegenheit sind eingehende Ermittlungen angestellt worden, die zu folgendem Ergebnis geführt haben:

Zur Zeit der rumänischen Volksabstimmung hat sich in Czernowitz keine SD-Dienststelle mehr befanden. Lediglich SS-Untersturmführer Prof. Dr. Valjavec hat sich noch bis Anfang November 1941 zur Abwicklung dienstlicher Geschäfte in Czernowitz aufgehalten. Er hat jedoch nach eigenen Aussagen seit Anfang September keinerlei Verbindungen mehr zu ukrainischen Kreisen unterhalten. Der rumänischerseits erhobene

⁹³ Se referă la Fritz Valjavec.

⁹⁴ Wilhelm Waneck (1909-?), ofițer SS de origine austriacă. Membru al departamentului VI din cadrul RSHA (spionaj extern), referent pentru Europa de sud-est. Obersturmbannführer SS.

⁹⁵ Vezi documentul nr. 7.

Vorwurf, Propaganda gegen die Beteiligung der Ukrainer an der Volksabstimmung getrieben zu haben, kann daher nicht den Tatsachen entsprechen, da diese erst mit Dekretgesetz vom 4.11.1941⁹⁶ bekannt gemacht wurde.

Im übrigen hat SS-Untersturmführer Prof. Dr. Valjavec das deutsche Konsulat in Czernowitz über seine Verhandlungen mit Ukrainern ständig auf dem Laufenden gehalten.

Der Chef der Einsatzgruppe⁹⁷ teilt mit, daß SS-Untersturmführer Prof. Dr. Valjavec bezüglich der Ukrainer lediglich die schlimmsten Übergriffen einzelner Angehöriger rumänischer Dienststellen zu verhindern bzw. zu korrigieren versucht habe.

Es ist umsomehr völlig unverständlich, wie rumänischerseits die bekannten Vorwürfe erhoben werden können, da SS-Untersturmführer Prof. Dr. Valjavec vom stellvertretenden rumänischen Ministerpräsidenten nach Bukarest eingeladen und von diesem empfangen wurde. Hierbei hat Mihai Antonescu SS-Untersturmführer Prof. Dr. Valjavec für seine in Czernowitz geleistete Arbeit Dank und Anerkennung ausgesprochen.

gez. Schellenberg

[PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattechés, nenumerotat].

Documentul nr. 13

Durchdruck als Konz. (R. 1. b.) Wo

Berlin, den 11. Februar 1942.

D II 190 g.

Auf den Drahtbericht vom

14. November v. J. - Nr. 3742⁹⁸ -.

Betrifft: Tätigkeit des SS-Untersturmführers Professor Dr. Valjavec in Czernowitz.

Geheim

Auf den nebenbezeichneten Drahtbericht hin ist der Chef der Sicherheitspolizei und des SD im Interesse der Pflege der deutsch-rumänischen Beziehungen mit Schnellbrief vom

⁹⁶ Se referă la Decretul-Lege din 04.11.1941, publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 263 din 05.11.1941.

⁹⁷ Otto Ohlendorf (1907-1951), economist și jurist german. Ofițer SS. Studii de drept și economie în cadrul Universităților din Leipzig și Göttingen. Intră în NSDAP în 28.05.1925 (membru nr. 6531), iar un an mai târziu se alătură SS-ului (membru nr. 880). A activat în cadrul Institutului de Economie Mondială din Kiel (din octombrie 1933), referent pe probleme economice al SD (din 1936). Între anii 1939-1945 a condus departamentul III (Amt III-SD Inland) din cadrul RSHA. Comandant al Einsatzgruppe D (iunie 1941-iulie 1942), calitate în care este responsabil de asasinarea a cel puțin 90 000 evrei. A deținut în paralel și funcția de subsecretar de stat în cadrul Ministerului Economiei Reichului. Depune mărturie în cadrul procesului de la Nürnberg, depoziția sa remarcându-se îndeosebi prin cinism și prin încercările de a justifica politica regimului național-socialist. Este judecat și condamnat la moarte pentru crime de război în 1948, fiind executat în 1951. Standartenführer SS (din 01.01.1940); Oberführer SS (din 09.11.1941); Brigadenführer SS (din 16.06.1942); Gruppenführer SS und Generalleutnant der Polizei (din 09.11.1944).

⁹⁸ Vezi documentul nr. 6.

17. November v. Js.⁹⁹ um möglichst unverzügliche Einleitung einer Untersuchung und um Mitteilung des Ergebnisses gebeten worden.

Der Chef der Sicherheitspolizei und des SD hat darauf unter dem 4.d.M. folgendes erwidert:

„In obiger Angelegenheit sind eingehende Ermittlungen angestellt worden, die zu folgendem Ergebnis geführt haben:

Zur Zeit der rumänischen Volksabstimmung hat sich in Czernowitz keine SD-Dienststelle mehr befanden. Lediglich SS-Untersturmführer Prof. Dr. Valjavec hat sich noch bis Anfang November 1941 zur Abwicklung dienstlicher Geschäfte in Czernowitz aufgehalten. Er hat jedoch nach eigenen Aussagen seit Anfang September keinerlei Verbindungen mehr zu ukrainischen Kreisen unterhalten. Der rumänischerseits erhobene Vorwurf, Propaganda gegen die Beteiligung der Ukrainer an der Volksabstimmung getrieben zu haben, kann daher nicht den Tatsachen entsprechen, da diese erst mit Dekretgesetz vom 4.11.1941 bekannt gemacht wurde.

Im übrigen hat SS-Untersturmführer Prof. Dr. Valjavec das deutsche Konsulat in Czernowitz über seine Verhandlungen mit Ukrainern ständig auf dem Laufenden gehalten.

Der Chef der Einsatzgruppe teilt mit, daß SS-Untersturmführer Prof. Dr. Valjavec bezüglich der Ukrainer lediglich die schlimmsten Übergriffe einzelner Angehöriger rumänischer Dienststellen zu verhindern bzw. zu korrigieren versucht habe.

Es ist umsomehr völlig unverständlich, wie rumänischerseits die bekannten Vorwürfe erhoben werden können, da SS-Untersturmführer Prof. Dr. Valjavec vom stellvertretenden rumänischen Ministerpräsidenten nach Bukarest eingeladen und von diesem empfangen wurde. Hierbei hat Mihai Antonescu SS-Untersturmführer Prof. Dr. Valjavec für seine in Czernowitz geleistete Arbeit Dank und Anerkennung ausgesprochen¹⁰⁰.

Ich bitte um Bericht, ob damit die Angelegenheit ihre Erledigung gefunden hat.

Im Auftrag
gez. Luther
Luther 11/2

Nach Abgang:

Büro RAM

Pol IV

z. Ktn.

An

Die Deutsche Gesandtschaft
in Bukarest

*) Randbemerkung: „D I 396 g.; Paraphe gez. unleserlich 17/2; Paraphe gez. unleserlich 11/2“.

[PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattachés, nenumerotat].

⁹⁹ Vezi documentul nr. 7.

¹⁰⁰ Vezi documentul precedent.

Documentul nr. 14**Deutsche Gesandtschaft**

G. 152/42

Auf den Erlass vom 11. Februar 1942¹⁰¹

- D II 190 g -

Inhalt: Tätigkeit des SS-Unter-
Sturmführers Professor
Dr. Valjavec
in Czernowitz.

4 Doppel

Bukarest, den 19. März 1942.

Geheim**Auswärtiges Amt****D II 396 g.****Eing. 24 MRZ. 1942**

Geheim !

Eine Aufklärung der sich widersprechenden Darstellungen über die Tätigkeit von Professor Valjavec erscheint nach nochmaliger genauer Prüfung des hier vorliegenden Materials nur durch eine erneute direkte Befragung von Vizeministerpräsident Antonescu möglich. Da die rumänische Regierung jedoch auf die fragliche Angelegenheit nicht mehr zurückgekommen ist, möchte ich anregen, die Sache auf sich beruhen zu lassen.

Im Auftrag
gez Stelzer¹⁰²
(Stelzer)

An das

Auswärtige Amt
Berlin.

(PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattachés, nenumerotat).

Documentul nr. 15

- St -

Betr.: Tätigkeit des SS-Untersturmführers
Professor Dr. Valjavec, Czernowitz.

zu D II 396 g.

Der Chef der Sicherheitspolizei und des SD hat auf meine am 17. November v. J. durch Schnellbrief an SS-Obersturmbannführer Dr. Schellenberg gerichtete Anfrage¹⁰³ mit Schreiben vom 4. Februar d. J. (eingetragen unter D II 190 g.) geantwortet¹⁰⁴. Das Ergebnis der Feststellungen wurde mit Erlaß vom 11. Februar d. J. - D II 190 g.¹⁰⁵ - der

¹⁰¹ Idem.

¹⁰² Gerhard Stelzer (1896-1965), jurist și diplomat de carieră german. Licențiat în drept, doctor în drept (1925); membru NSDAP – nr. 3557898 (01.02.1936). Intră în diplomație în 1926; atașat de legăție la Legăția din Riga (1929); viceconsul la Consulatul general din Leningrad (1929-1930); atașat de legăție (din 1931 secretar de legăție) la Ambasada din Moscova (1930-1935); viceconsul (din 1937 consul) la Consulatul general din Poznan (1935-1938); consilier de legăție la Legăția din București (1938-1944); în prizonierat sovietic (1944-1956); consilier de legăție referent (din 1959); consul general la Consulatul general din Anvers (din 1960).

¹⁰³ Vezi documentul nr. 7.

¹⁰⁴ Vezi documentul nr. 12.

¹⁰⁵ Vezi documentul nr. 13.

Gesandtschaft Bukarest mitgeteilt, dessen Durchschlag sich gleichfalls in dem anliegenden Vorgang befindet.

Die auf dem Telegramm Nr. 3742 vom 14. November d. v. J¹⁰⁶. angeordnete Rückfrage bei SS-Obergruppenführer Heydrich ist deshalb unterblieben, weil das an SS-Obersturmbannführer Dr. Schellenberg gerichtete vorerwähnte Schreiben auf die mir durch Pg. Büttner¹⁰⁷ fernmündlich übermittelte Weisung bereits ergangen und zur Unterschrift vorgelegt worden war. Da es dort unterzeichnet wurde habe ich angenommen, sinngemäß gehandelt zu haben.

Der Bericht der Gesandtschaft Bukarest vom 19. d. M.¹⁰⁸ ist die Antwort auf den vorerwähnten Erlaß vom 11. Februar d. J. Ich bitte um Weisung, ob sein Inhalt dem Chef der Sicherheitspolizei und des SD mitgeteilt werden soll oder ob die Gesandtschaft Bukarest angewiesen werden soll, auf die – in Bukarest erforderliche – Klärung der Angelegenheit zu dringen, die der Gesandtschaft nach Lage der Dinge offenbar nicht erwünscht erscheint.

Hiermit
Herrn U. St. S. Luther
Vorgelegt
Berlin, den 31 März. 1942

gez. Picot

*) Randbemerkung: „Hat H[errn] Luther vorgelegen Neu[wirth] 1/4?“.

[PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattachés, nenumerotat].

Documentul nr. 16

LS Dr. Neuwirth¹⁰⁹

Geheim

Mitteilung für Parteigenossen Picot.

Herr Luther bittet, in Zukunft seine Notizen zu beachten. Auf dem Telegramm Nr. 3742 vom 14.11.1941 hatte er darum gebeten¹¹⁰, schriftlich, offiziell bei Obergruppenführer Heydrich anzufragen. Statt dessen wurde ein Privat-Dienstschreiben an Obersturmbannführer Schellenberg gerichtet.

¹⁰⁶ Vezi documentul nr. 6.

¹⁰⁷ Walter Büttner (1908-1974), inginer și diplomat german. Studii la Facultatea de mine din Freiburg im Breisgau (1930-1936); membru NSDAP și SA (din 1929). A activat în cadrul Dienststelle Ribbentrop (1937-1938), fiind ulterior preluat în Ministerul de Externe (din 01.12.1938). Secretar de legație (din 1939); consilier de legație și referent personal al subsecretarului de stat Martin Luther (din 1940). SS-Sturmbannführer (din 09.11.1940); serviciu militar în cadrul Waffen SS (1944-1945).

¹⁰⁸ Vezi documentul nr. 14.

¹⁰⁹ Ernst Neuwirth (1912-?), jurist și diplomat de carieră german. Studii de drept; membru NSDAP (din 1932); membru SA (din 1938). Intră în diplomatie în 1939; atașat de legație – din 1941 consilier de legație – în cadrul departamentului Germania al Ministerului de Externe (1939-1942); referent personal al subsecretarului de stat Martin Luther; serviciu militar în Waffen SS (din 1942).

¹¹⁰ Vezi documentul nr. 6.

Herr Luther bittet nunmehr, sofort schriftlich den Chef der Sicherheitspolizei und des SD. um Mitteilung des Ergebnisses der dortigen Feststellungen zu bitten.
Berlin, den 31. März 1942

gez. Neuwirth

[PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattachés, nenumerotat].

Documentul nr. 17

*LS Dr. Neuwirth

P[artei]g[enosse] Picot. H[err] Luther bittet um eine Vortragsnotiz für den H[errn] R[eichs]A[ußen]M[inister], in dem [sic !] der Inhalt der Mitteilung des Chefs Si[cherheits]pol[izei] dargestellt u[nd] um Weisung gebeten wird, ob der Anregung der Gesandtschaft Bukarest entsprechend verfahren werden soll. Neu[wirth] 1/4

*) Handschriftlich geschrieben.

(PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattachés, nenumerotat).

Documentul nr. 18

*zu D II 396 g.

Notiz

Zu Vorg[ang] D II 396 g wurde laut Journals [sic !] bereit[s] ein Erlaß nach Bukarest gemacht. Dieser Erlaß lag bei der Rückg[abe] der Vorgäng[e] von H[errn] U[nter]St[aats]S[ekretär] Luther am 2.4.42 nicht mehr bei u[nd] konnte bisher nicht ermittelt werden. Büro D II Kl. 2/4

4gez. Picot

*) Handschriftlich geschrieben.

[PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattachés, nenumerotat].

Documentul nr. 19

- Sr-
Berlin, den 2. April 1942

Geheim
D II 396 g.

Vortragsnotiz

Laut Draherbericht der Gesandtschaft in Bukarest vom 14. November v. Js. hatte der rumänische Vizeministerpräsident Herrn Gesandten von Killinger mitgeteilt, daß seitens des deutschen Überwachungsdienstes in Czernowitz Propaganda gegen die Beteiligung der Ukrainer an der Volksabstimmung gemacht worden sei. Da die Volksabstimmung die Zusammenfassung des rumänischen Volkes unter Führung des Marschalls Antonescu zum

Ziele habe, sei diese Haltung von Mitgliedern des deutschen Geheimdienstes in Czernowitz nicht recht verständlich. Gesandter von Killinger bemerkte hierzu, diese Mitteilung des rumänischen Vizeministerpräsidenten werde durch eine Meldung des zuständigen Beraters ergänzt, wonach ein dem SS-Kommando Czernowitz angehörender SS-Untersturmführer Professor Valjavec vor kurzem eine Besprechung mit führenden Persönlichkeiten der ukrainischen Bevölkerung in Czernowitz gehabt hätte, die nach Ansicht des Gouverneurs, General Calotescu, zu einer Verschärfung der innerpolitischen Gegensätze führen könnte, zumal Valjavec eine wenig rumänischfreundliche Haltung gezeigt hätte.

Gesandter von Killinger regte an, die Reichsführung-SS anzuweisen, sich künftig nicht mehr in Fragen der rumänischen Innenpolitik einzumischen¹¹¹. Auf Rückfrage teilte der Chef der Sicherheitspolizei und des SD unter dem 4. Februar d. Js. mit, daß sich zur Zeit der rumänischen Volksabstimmung in Czernowitz keine SD-Dienststelle mehr befanden hätte. Lediglich SS-Untersturmführer Professor Dr. Valjavec hätte sich noch bis Anfang November 1941 zur Abwicklung dienstlicher Geschäfte in Czernowitz aufgehalten. Er hätte jedoch nach seinen eigenen Aussagen seit Anfang September v. Js. keinerlei Verbindungen mehr zu ukrainischen Kreisen unterhalten. Der rumänischerseits erhobene Vorwurf, Propaganda gegen die Beteiligung der Ukrainer an der Volksabstimmung getrieben zu haben, könne daher nicht den Tatsachen entsprechen, da die Volksabstimmung erst mit Dekretgesetz vom 4. November 1941 bekannt gemacht worden sei. SS-Untersturmführer Professor Dr. Valjavec hätte im übrigen das Deutsche Konsulat in Czernowitz ständig über seine Verhandlungen mit Ukrainern auf dem Laufenden gehalten. Bezüglich der Ukrainer habe Valjavec lediglich die schlimmsten Übergriffe einzelner Angehöriger rumänischer Dienststellen zu verhindern bzw. zu korrigieren versucht. Die gegen Valjavec erhobenen Vorwürfe seien um so mehr völlig unverständlich, als dieser vom stellvertretenden rumänischen Ministerpräsidenten nach Bukarest eingeladen und empfangen worden sei. Hierbei habe gerade der stellvertretende rumänische Ministerpräsident Valjavec für seine in Czernowitz geleistete Arbeit Dank und Anerkennung ausgesprochen¹¹².

Die Gesandtschaft Bukarest wurde von der Stellungnahme des Chefs der Sicherheitspolizei und des SD durch Erlaß vom 11. Februar d. Js. unterrichtet¹¹³.

Die Gesandtschaft hat mit Bericht vom 19. März mitgeteilt, daß eine Aufklärung der sich widersprechenden Darlegungen über die Tätigkeit Valjavec's nach nochmaliger genauer Prüfung des ihr vorliegenden Materials nur durch eine neue direkte Befragung des Vizeministerpräsidenten Antonescu möglich sei. Da die rumänische Regierung jedoch auf die fragliche Angelegenheit nicht mehr zurückgekommen sei, werde angeregt, sie auf sich beruhen zu lassen¹¹⁴.

***) Ich bitte um Weisung, ob der Anregung der Gesandtschaft Bukarest entsprechend verfahren werden soll.

gez. Luther
(Luther).

---

¹¹¹ Vezi documentul nr. 6.

¹¹² Vezi documentul nr. 12.

¹¹³ Vezi documentul nr. 13.

¹¹⁴ Vezi documentul nr. 14.

Zur Vorlage
bei dem
Herrn Reichsaußenminister¹¹⁵

über den
Herrn Staatssekretär¹¹⁶

*) Randbemerkung: „Hat dem Herrn H[erm] R[eichs]A[ußen]M[inister] vorgelegen R[ibbentrop] 9/4; W[eizsäcker]”.

**) Randbemerkung: „Ja”.

[PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattachés, nenumerotat].

Documentul nr. 20

R' schrift Durchdr. als K. /N/

Berlin, den 11. April 1942.

D II 396 g.

Auf den Drahtbericht vom 19. März

d. J. - G. 152/42¹¹⁷ -.

Inhalt: Tätigkeit des SS-Unter-
sturmführers Professor Dr. Valjavec
in Czernowitz.

Geheim

¹¹⁵ Joachim von Ribbentrop.

¹¹⁶ Ernst, baron von Weizsäcker (1882-1951), militar și diplomat de carieră german. În 1900 intră în Marina imperială cu gradul de cadet, absolvă Școala de ofițeri de marină din Kiel (1901-1902). Participă în calitate de ofițer de marină la campaniile din Primul Război Mondial, iar în 1918, devine ofițer de legătură al Marinei imperiale pe lângă șeful de Stat Major al Armatei, feldmareșalul Paul von Hindenburg. După revoluția din noiembrie 1918 Weizsäcker activează pentru scurt timp la Berlin în cadrul departamentului Marinei Reichului (1918-1919), iar din 1919 devine atașat militar naval la Haga. Cariera sa diplomatică debutează odată cu anul 1920, când trece funcționar în Ministerul de Externe german, iar un an mai târziu preia conducerea consulatului din Basel. Consilier de legație la Copenhaga (1924-1927); conducător al departamentului de dezarmare (1927), respectiv al referatului Societății Națiunilor din cadrul Ministerului de Externe (1928-1931); ministru plenipotențiar în Norvegia (1931-1933); ministru plenipotențiar în Elveția (1933-1936); conducătorul departamentului politic (1937-1938), respectiv secretar de stat, în cadrul Ministerului de Externe (1938-1943); ambasador la Vatican (1943-1945). În calitate de secretar de stat s-a opus măsurilor preconizate de către ministrul de Externe Joachim von Ribbentrop, ce aveau în vedere eliminarea diplomaților de carieră și înlocuirea lor cu oameni proveniți din SA. De asemenea, a fost un oponent declarat al războiului cu Rusia. A salvat numeroși foști funcționari „nearieni” ai Ministerului de Externe și a avertizat evreei din Roma de intenția autorităților germane de a-i deporta, dar în același timp s-a făcut vinovat de semnarea unor ordine de deportare a celor din Franța în lagărul de exterminare Auschwitz. După război a fost arestat, judecat și condamnat în 1949 la șapte ani închisoare, fiind eliberat în 1950.

¹¹⁷ Vezi documentul nr. 14.

Der Herr Reichsaußenminister¹¹⁸ ist damit einverstanden, die Angelegenheit, der dortigen Anregung entsprechend, auf sich beruhen zu lassen.

I. A.
gez. Picot
Picot 11/4

1) An
die Deutsche Gesandtschaft
in Bukarest.

2) ZdA.

*) Randbemerkung: „Registraturvermerk und Paraphe Luthers 14/4“.

[PAAAB, R 100773, Inland II Geheim, Band 93, Rumänien: Tätigkeit des SD, der Abwehr, der Agenten und Polizeiattachés, nenumerotat].

Fritz Valjavec and Romania (1939, 1941)

Abstract

History of german ethnic groups situated outside the country borders had been a scientific concern of state since the end of World War I. In 1930 it was founded the Munich „Südost-Institut“ with particular interest in the german communities of the South-Eastern Europe, especially the Balkan ones. After 1935 the process of research was extended due to the implication of a young historian, Fritz Valjavec. The young specialist perceived the concept of ethnical identity as the main reason to study the german realities in space and time. Valjavec's presence in Romania in december 1939 is related with the actions of the newly founded RSHA (Reich Security Head Office). During his „diplomatic“ visit he gathered information about the romanian political and social climate and the country's international position as reflected within the society. He was also interested in the german minority and economic conduct of the jewry. Fritz Valjavec will return to Romania in july 1941, now as a SS-Untersturmführer, member of Einsatzkommando 10 b, serving as translator of the unit. The historian was present in the city of Czernowitz, where he emerged as a protector of the Ukrainian people. He had supported their attempts of creating an ukrainian state comprising Northern Bukovina and Bessarabia. More than that, he fuelled anti-romanian sentiments in the region becoming a fervent upholder of the ukrainian movement. The romanian authorities regarded him from now on as a national menace, and requested baron Manfred von Killinger, the Reich's plenipotentiary minister in Bucharest, to investigate the situation. Finally, Valjavec left the country (december 1941), and the german espionage departament concerning him denied his implication in any anti-romanian actions.

Key words: Fritz Valjavec, Romania, 1939–1941.

---

¹¹⁸ Joachim von Ribbentrop.